

Ja nisam problem,
ja sam dijete

KAKO POMOĆI?

Priručnik za udomiteljske
obitelji za djecu

Vanja Gorjanac, Kristina Gvozdić i Sanja Lukić

Centar za nestalu
i zlostavljano djecu

Nakladnik:

Centar za nestalu i zlostavljaju djecu, Osijek

Priručnik za udomiteljske obitelji za djecu:

Ja nisam problem, ja sam dijete – kako pomoći?

Autori i urednici:

Vanja Gorjanac, mag.psihologije

Kristina Gvozdić, mag.psihologije

Sanja Lukić, mag.psihologije

Recenzent: Davor Vinković, mag.psihologije

Lektor: Krešimir Šokčević, prof. hrv. jezika i književnosti i povijesti

Oblikovanje i grafička obrada: Matej Žižanović

Tisak:

Reklame i tisak, d.o.o.

Osijek

Mjesto i godina izdavanja: Osijek, 2017.

Financirano od strane Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku

Trogodišnji program Učini pravu stvar za dječji osmijeh – podrška udomiteljskim obiteljima

CIP zapis dostupan je u računalnom katalogu

Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek pod brojem **140811057**

ISBN 978-953-58651-3-1

Sadržaj

Uvod	7
Dolazak djeteta u udomiteljsku obitelj	13
Što brine i plaši dijete prilikom dolaska	16
U udomiteljsku obitelj?	16
Nesigurnost	17
Povjerenje	18
Tuga	18
Osjećaj manje vrijednosti	19
Osjećaj nepripadanja	20
Testiranje granica	21
Seksualizirana ponašanja	22
Ljubomora	22
Prihvatanje djeteta	25
Razgovor s djetetom	26
Model „4 uha“	27
Odvajanje i proces žalovanja	31
Šok/poricanje	33
Ljutnja	34
Pregovaranje, cijenkanje	35
Očaj	36
Prihvatanje	36
Skrb o seksualno zlostavljanom djetetu	39
Optužbe za zanemarivanje ili neki oblik zlostavljanja	41
Mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta	42
Tko je dužan prijaviti povredu djetetovih prava?	43
Koje mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta može odrediti sud?	46

Nestanak djeteta (bijeg od kuće)	51
Vjerski običaji.....	53
Informacije koje treba podijeliti s socijalnim radnikom.....	53
Disciplina	55
Neprikladne metode discipliniranja.....	57
Kako povećati poželjna ponašanja.....	59
Što s nepoželjnim ponašanjima?.....	61
Time out.....	63
Nagrađivanje.....	64
Smjernice za postizanje pozitivne discipline.....	66
Škola	70
Školske obveze: socijalni radnik/udomitelji.....	71
Adolescencija.....	72
Lifebook (knjiga života).....	74
Suradnja s biološkim roditeljima.....	77
Odlazak iz udomiteljske obitelji.....	79
Literatura.....	81

A close-up, artistic photograph of a child's face, focusing on the eye and cheek area. The child has light skin with numerous freckles. A hand is gently touching the child's eye. The background is dark and out of focus.

"Sjedeći u kutu sobe, nedjeljnog popodneva. Osjetim zagrljaj s leđa. To je bila moja udomljena djevojčica. Tiho, sitnim glasom mi reče: "Teta, hvala što si tu za mene. Sad i ja znam što znači imati mamu koja me miluje kad sam bolesna...kad zaboravim rad pa mi ga s osmijehom donese u školu...svaki dan skuha i mirisni krevet pripremi".

Centar za nestalu
i zlostavljano djecu

UVOD

Jedna od najboljih mogućnosti za smještaj djece bez odgovarajuće skrbi je život u udomiteljskoj obitelji, obitelj koja je odlučila u toplini svoga doma primiti i brinuti se o djetetu dok postoje razlozi za izdvajanjem iz biološke obitelji te ga, na najbolji mogući način, pripremiti za izazove života. Za djecu izdvojenu iz vlastite obitelji to je prilika da raste i razvija se u obiteljskom okruženju, uz ljude koji im žele i mogu pružiti ljubav i skrb.

Udomiteljstvo kao oblik izvaninstitucionalne skrbi za djecu i odrasle u Republici Hrvatskoj ima dugu tradiciju (Kletečki, Radović i Kregar Orešković, 2005.), no prvi Zakon o udomiteljstvu donesen je 2007. godine. 21. stoljeće donijelo je mnogobrojne promjene na području razvoja socijalne skrbi, a naglasak na promociji i širenju izvaninstitucionalnih oblika skrbi za djecu i odraslih osoba jedna je od značajnih smjernica razvoja sustava socijalne skrbi, kako u svijetu, tako i u Republici Hrvatskoj.

Prema istraživanju Sabolić i Vejmelka (2015.) najviše je djece i odraslih u udomiteljskim obiteljima smješteno u Zagrebu (684), Osječko-baranjskoj županiji (534) te u Zagrebačkoj županiji (530), dok ih je najmanje smješteno u Dubrovačko-neretvanskoj županiji (22), Šibensko-kninskoj županiji (41) i Ličko-senjskoj županiji (63). Izdvajanje djeteta iz obitelji određuje se samo ako niti jednom blažom mjerom nije moguće zaštititi prava i dobrobit djeteta. Pod izdvajanjem djeteta iz obitelji podrazumijeva se svaka mjera na temelju koje se dijete izdvaja iz obitelji i smješta kod druge osobe koja zadovoljava pretpostavke za skrbnika, u udomiteljsku obitelj, u ustanovu socijalne skrbi ili kod druge fizičke ili pravne osobe koja obavlja djelatnost socijalne skrbi.

Svrha izdvajanja djeteta iz obitelji mora biti zaštita djetetova života, zdravlja i razvoja, osiguravanje primjerene skrbi o djetetu izvan obitelji i stvaranje uvjeta za djetetov

povratak u obitelj, odnosno priprema drugog trajnog oblika skrbi o djetetu. Pritom izdvajanje djeteta iz obitelji ne smije trajati dulje negoli je to nužno da bi se zaštitila prava i dobrobit djeteta. Mjera izdvajanja djeteta iz obitelji mora biti redovito preispitivana, a roditelji imaju pravo na pomoć i potporu da bi se uklonili uzroci izdvajanja i dijete vratilo u obitelj u skladu s njegovom dobrobiti.

Udomiteljstvo kao oblik skrbi izvan vlastite obitelji ovisno o potrebama može biti tradicionalno, specijalizirano, hitno te povremeno udomiteljstvo. Pod tradicionalnim udomiteljstvom podrazumijevamo udomiteljstvo kojim se pružaju usluge skrbi djetetu i mlađoj punoljetnoj osobi bez odgovarajuće roditeljske skrbi, odrasloj osobi za zadovoljavanje svakodnevnih životnih potreba, te maloljetnim trudnicama, trudnicama s jednim ili više djece, kao i maloljetnim majkama. Specijalizirano udomiteljstvo korisniku pruža specijalizirane usluge skrbi, zadovoljavanje njegovih osnovnih i dodatnih životnih potreba. Korisnici specijaliziranog udomiteljstva su: djeca i mladi s problemima u ponašanju, zanemarena i zlostavljana djeca s višestrukim teškoćama u razvoju, HIV pozitivna djeca te odrasli korisnici za koje je procijenjeno da je smještaj u udomiteljsku obitelj u njihovom najboljem interesu. Hitno udomiteljstvo je ono u kojemu se korisniku radi njegove sigurnosti, zaštite ili drugih životnih interesa mora zbog neke krizne situacije hitno osigurati privremeni smještaj u udomiteljsku obitelj, a ono može trajati najdulje mjesec dana. Povremeno udomiteljstvo djeci i odraslim osobama pruža usluge skrbi na privremenom smještaju tijekom pripreme za stalni smještaj, prilagodbe na obiteljski život ili pripreme za samostalni život. Ovisno o tome postoji li srodstvo između udomitelja i korisnika, udomiteljstvo se može podijeliti na srodničko te nesrodničko udomiteljstvo.

Prema Unicefovoj publikaciji „Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj“ (Žižak, 2010.), udomiteljstvom se bave najčešće žene u dobi od 51 do 52 godine, srednjoškolskog obrazovanja. S udomiteljstvom se najčešće započinje u 42. godini života, a najčešći motiv je želja da se nekomе pomogne. Velika većina udomitelja u Republici Hrvatskoj

živi u vlastitim obiteljskim kućama gdje više od pola udomljene djece ima svoju vlastitu sobu. Udomitelji se susreću s različitim izazovima, ali unatoč tome navode kako su, većinom, zadovoljni suradnjom s nadležnim centrima za socijalnu skrb. Ono gdje udomitelji vide prostor za poboljšanje je u većoj zainteresiranosti centra za udomljeno dijete, kontinuiranom praćenju djeteta i boljoj dostupnosti djelatnika centara za socijalnu skrb udomiteljima. Stručnjaci su djelomično zadovoljni stupnjem i kvalitetom udomiteljstva za djecu u Hrvatskoj. Nezadovoljstvo stručnjaka najčešće je povezano s nedostatkom udomiteljskih obitelji za specifične skupine djece, nedovoljnim interesom za udomiteljstvo te brojem udomitelja u pojedinim županijama. Stručnjaci također navode kako su zadovoljni porastom broja i kvalitete skrbi u udomiteljskim obiteljima, suradnjom s udomiteljima te tradiciju i kontinuitet u pojedinim županijama.

Prema istraživanju Sabolić i Vejmelka (2015.) provedenom s udomiteljima, socijalnim radnicima i psiholozima, stručnjaci i udomitelji su generalno zadovoljni samim procesom udomljavanja, no ističu nekoliko mogućnosti za unaprjeđenje udomiteljstva poput povećanja dostupnosti informacija o udomiteljstvu, promjenu zakonodavnih okvira, profesionalizaciju udomiteljstva te su kao važan problem istaknuli manjak stručnjaka koji rade na poslovima udomiteljstva. Što se tiče supervizije za udomitelje kao sredstvu pomoći i podrške u obavljanju udomiteljstva, neki udomitelji navode kako preferiraju individualni rad, dok drugi udomitelji vide potrebu za supervizijama (grupnom podrškom). Udomitelji također navode kako su najzadovoljniji pomoću i podrškom pruženoj od strane svojih neformalnih socijalnih mreža tj. drugih udomitelja te susjeda i svoje obitelji.

Kako navode Sabolić i Vejmelka (2015.) neke od mogućnosti unaprjeđenja i promicanja udomiteljstva vidljive su u povećanju informacija o udomiteljstvu, umrežavanju centara za socijalnu skrb, izradi registra udomitelja, profesionalizaciji udomiteljstva, zapošljavanju većeg broja stručnjaka te promjeni cjelokupnog zakonodavnog okvira

kojim je uređeno udomiteljstvo. Osim toga, smjernice za unapređenje udomiteljstva uključuju i više edukacija za udomitelje, stvaranje sustavne i kontinuirane podrške udomiteljskim obiteljima te podizanje kvalitete udomljavanja u pripremnoj fazi i tijekom smještaja udomljene djece.

Prema publikaciji UNICEF-a “Što nam djeca govore o udomiteljstvu“ udomljena djeca uglavnom govore da su zadovoljna s oblikom skrbi - smještaja u kojem se sada (u vrijeme istraživanja) nalaze. Iz dječje perspektive udomiteljstvo ima pretežno, ali ne i isključivo, pozitivnu sliku. Poželjniji je oblik skrbi u udomiteljskoj obitelji od smještaja u dječji dom, iako se za doživljaj određenog dijela sudionika istraživanja može reći upravo suprotno. Svoje procjene vrijednosti određenog oblika skrbi pa i cjelokupnog sustava javne skrbi djeca temelje na svom osobnom iskustvu, iskustvu svoje braće i sestara, roditelja, ali i iskustvu druge djece u potrebi za smještajem izvan vlastite obitelji. Glavne preporuke koje su proizašle za rad s djecom u udomiteljskim obiteljima govore o slijedećem (Žižak i sur., 2012. str.136):

- važnosti odnosa između djece i stručnjaka (ponajprije profesionalaca iz centara za socijalnu skrb i domova, ali i udomitelja),
- potrebi prevladavanja osjećaja neizvjesnosti i nesigurnosti koji nastaju zbog nedovoljne uključenosti i razgovora s djecom tijekom smještaja,
- sagledavanje obiteljskih okolnosti i mogućih intervencija primarno iz perspektive djeteta i u interesu djeteta, a ne roditelja te predlažu nadležnim tijelima strože i brže intervencije prema biološkim roditeljima,
- potrebi normalizacije izvan obiteljske skrbi. Djeca ukazuju na to kako život u izvan obiteljskom smještaju (udomiteljskoj obitelji ili dječjem domu) može biti procijenjen kao dobar unatoč nekim lošim stranama, odnosno kako je suvišno oštro kategorizirati ljude, okolnosti i intervencije. Poželjno je približavanje uobičajenom,

prirodnom obiteljskom životu,

- potrebi veće uključenosti i povezanosti (u odlučivanju o intervencijama, o životu u udomiteljskoj obitelji, povezanosti s biološkom obitelji, udomiteljima, stručnjacima),
- potrebi većeg povjerenja djece u udomiteljstvo (djeca poručuju drugoj djeci da je udomiteljstvo za njihovo dobro),
- potrebi otvaranja diskusije o odnosu između udomiteljstva i posvojenja (primjerice, u slučajevima dugotrajnog i srodničkog udomiteljstva),
- zahtjevu da stručnjak osim zadovoljavanja formalnih procedura, mora biti u stanju pokazati suštinsku, ljudsku zainteresiranost za dijete i njegov život.

Ovaj priručnik za udomitelje nastao je u sklopu trogodišnjeg programa „Učini pravu stvar za dječji osmijeh – podrška udomiteljskim obiteljima“ kroz suradnju s partnerima programa Centrom za socijalnu skrb Osijek, Centrom za pružanje usluga u zajednici Klasje, Domom za odgoj djece i mladeži Zadar te suradnicima Udruga udomitelja djece, starijih i nemoćnih osoba „Ljubav“. Svrha ovog priručnika je posvetiti se bitnim pitanjima, problemima i situacijama koje udomitelji za djecu prolaze prilikom pružanja skrbi pružajući na jednom mjestu konkretne, stručne i na praksi utemeljene odgovore, a sve u svrhu doprinosa kompletnoj i kvalitetnoj brizi za djecu u sustavu alternativne skrbi.

*“Dječji život je poput komada papira
na koji svatko ostavlja bilješku.”*

Kineska poslovice

Centar za nestalu
i zlostavljano djecu

DOLAZAK DJETETA U UDOMITELJSKU OBITELJ

Život s udomljenim djetetom može biti potpuno drugačiji od života s ostalom djecom. Proces prilagodbe je često težak i mogu se javiti različite neugodne emocije, kako kod djeteta, tako i kod udomitelja te drugih članova udomiteljske obitelji. S obzirom na složenost nove situacije u kojoj se svi skupa nalazite, potrebno je dopustiti djetetu, sebi i drugim članovima obitelji dovoljno vremena za prilagodbu.

Kako bi razdoblje prilagodbe proteklo što bezbolnije i lakše, potrebno je razumjeti kakav je put dijete prošlo prije dolaska u vašu obitelj te koje emocije nosi sa sobom. Prilikom prvog dolaska u vašu obitelj najvjerojatnije je da će dijete proživljavati osjećaj gubitka zbog odvajanja od roditelja, skrbnika, prijatelja i kuće. U pravilu, dijete ima malo vremena kako bi se pripremilo na izdvajanje iz obitelji i dolazak u novo okruženje što u njemu može izazvati različite osjećaje: krivnju, odbijanje, usamljenost, ljutnju i frustraciju jer mu je dosadašnji život promijenjen.

Upoznavanje s djetetom koje dolazi u vašu obitelj za vas će vrlo vjerojatno predstavljati uzbudljiv događaj, dok će dijete istu tu situaciju smatrati zastrašujućom. Dijete koje upoznajete u tom trenutku prolazi jedno od najtraumatičnijih iskustava svog života, a prvi susret postaje dio traume jer simbolizira gubitak prethodnog doma i promjenu. Kako biste olakšali djetetu i sebi prvi susret, potrebno je „staviti se u djetetove cipele“ te prihvatiti sve emocije i brige koje donosi sa sobom. U prvim danima boravka djeteta u vašem domu pokušajte učiniti njegov boravak što ugodnijim te ga prilagoditi djetetovim potrebama

Pri prvom dolasku djeteta u obitelj savjetujemo da učinite sljedeće (i ponovite to koliko god je puta potrebno jer postoji mogućnost da se dijete neće sjećati onoga što mu kažete u prvim trenucima):

- Zagrlite dijete ukoliko procijenite da je prikladno, porazgovarajte s djetetom i prihvatite sve emocije koje se kod njega pojave
- Pokažite djetetu dom u kojem će živjeti odmah po dolasku, gdje se što nalazi, gdje je njegova soba, gdje se pale svjetla, gdje može staviti svoje stvari itd.
- Dajte djetetu do znanja da vam se uvijek može obratiti za pomoć i razgovor o bilo čemu, a ako vi ne znate odgovor ili način kako mu pomoći da ćete pronaći nekoga tko zna
- Istaknite djetetovo mjesto za igru
- U suradnji s djetetom napravite tjedni raspored koji će uključivati vrijeme za igru, učenje, popodnevno spavanje i objedovanje, što je osobito važno za djecu mlađe dobi, no tjedni raspored je neophodan za svako dijete u alternativnoj skrbi kako bi se osjećalo sigurno i kako bi moglo predvidjeti događaje koji ga čekaju u bližoj budućnosti

Dijete koje dolazi u udomiteljsku obitelj naučilo je određena ponašanja kroz prethodna iskustva i događaje. Djetetovo ponašanje u nekim situacijama može se činiti ekstremno povučeno, sramežljivo, neprimjereno, nepristojno, osjetljivo ili destruktivno. Neprimjerena ponašanja obično su rezultat različitih nepovoljnih situacija koje su se prethodno dogodile u djetetovom životu. Velika je vjerojatnost da je dijete prije dolaska u udomiteljsku obitelj živjelo u nepovoljnim uvjetima te je naučilo ponašati se u skladu s njima. Ako je dijete većinom bilo okruženo vikanjem, najvjerojatnije je da će i ono svoje potrebe iskazivati kroz vikanje. Ako su se članovi njegove biološke obitelji fizički

obračunavali, vrlo je vjerojatno da će dijete agresivnim ponašanjem pokušati dobiti ono što mu je potrebno.

Svaka udomiteljska obitelj treba biti spremna suočiti se s puno loših stvari koje su se dogodile u djetetovu životu prije nego je ono došlo u novu sredinu, poput napuštanja, zlostavljanja ili odbijanja. Odvajanje od biološke obitelji, bez obzira na uvjete u njoj, te dolazak u udomiteljsku obitelj može biti vrlo traumatično iskustvo za dijete. Nitko ne može predvidjeti kako će dijete reagirati na traumatske događaje koji su ga doveli u udomiteljsku obitelj. Može reagirati vrlo pokorno i poslušno na početku smještanja u obitelj ili biti u otporu, testirati granice koje udomitelj postavi te iskazivati upravo suprotna ponašanja od očekivanih. Tijekom ovog perioda dijete je spremno iskušavati i kršiti postavljene granice; odbijati vaš dom, izbjegavati odlaske u školu, prijatelje ili hranu koju mu pripremite. Razlozi za ovakvo ponašanje su mnogobrojni. Dijete će pokušati odbijanjem provjeriti jeste li ga zaista **prihvatili**. Isto tako, može pomisliti da ga, ukoliko bude jako neposlušno, nećete moći „podnijeti“ te da će biti vraćen biološkoj obitelji. U takvim situacijama djetetu je potrebna topla i suosjećajna briga te iskren razgovor o njegovim postupcima, naglašavajući da su **ponašanja** koja radi neprimjerena, ne on. Djetetu je važno dati do znanja da vam je stalo do njega i da ste mu posvećeni.

U periodu prilagodbe dijete može patiti od enureze, odnosno nevoljnog mokrenja u snu koje se događa u dobi nakon pete godine, kada bi dijete trebalo steći potpunu kontrolu. Noćna enureza dijagnosticira se ako se nekontrolirano mokrenje javlja dva ili više puta tjedno kroz duži period, tj. nekoliko mjeseci. U takvoj situaciji pomoći će ako djetetu pružite razumijevanje i prihvaćanje. Kako biste se vi lakše nosili s ovim problemom, nužno je shvatiti da dijete to ne radi voljno ili namjerno. Pobrinite se za zaštitu kreveta te, ukoliko je potrebno, dogovorite s djetetom da svijetlo ostane upaljeno preko noći. Važno je shvatiti da je djetetu teško radi cijele situacije te otvoreno razgovarati o postojećem problemu bez osude, kažnjavanja i ponižavanja djeteta. Ukoliko problem potraje,

porazgovarajte s vašim socijalnim radnikom o mogućnostima traženja medicinske pomoći i pregleda kod psihologa i/ili psihijatra.

Dijete koje dolazi u udomiteljsku obitelj može se osjećati kao „outsider“, može mu se činiti da ne pripada vašem domu, s obzirom na drugo prezime i biološke roditelje. Može se osjećati razapeto između vlastite biološke obitelji i nove udomiteljske obitelji. Također, može se osjećati drugačije od vaše djece s obzirom da viđa svoje roditelje samo prilikom posebnih sastanaka na kojima su prisutni i socijalni radnici. Svi ovi čimbenici mogu utjecati na djetetovo ponašanje i njegovu prilagodbu na udomiteljsku obitelj.

ŠTO BRINE I PLAŠI DIJETE PRILIKOM DOLASKA U UDOMITELJSKU OBITELJ?

Niže navedeni osjećaji i brige uobičajeni su kod djece u sustavu alternativne skrbi, a navodimo ih kako bismo vam pomogli približiti njihove potrebe i kako bi život udomljenog djeteta kod vas bio još bolji i kvalitetniji:

- Nedostatak povjerenja od strane članova udomiteljske obitelji i udomitelja
- Nedostatak komunikacije između djeteta i udomitelja
- Odavanje drugima osobnih informacija o djetetu i otkrivanje da su kod vas u udomiteljskoj obitelji
- Zlostavljanje u udomiteljskoj obitelji
- Ne dobivanje džeparca od udomitelja
- Da će ih udomitelji tretirati drugačije nego svoju djecu

- Da će ih udomitelji kritizirati i okriviti za situaciju u kojoj su se našli
- Da im udomitelji neće dozvoliti korištenje stvari koje se nalaze u kući
- Da im udomitelji neće pokazati poštovanje
- Da će udomitelji gledati na njih kao na nestabilne, nepredvidljive ili kao na problem za društvo
- Da neće moći birati što će jesti, koju će odjeću nositi, u što će vjerovati, kakvu frizuru će nositi i sl.

Uz probleme koji se inače javljaju u roditeljskom odnosu s djecom, postoje još neki problemi koji su karakteristični kod djece u udomiteljskim obiteljima ili su pak izraženiji kada je riječ o pružanju skrbi udomljenom djetetu. U nastavku navodimo neke od problema koji se mogu javiti.

NESIGURNOST

„Ne osjećam se sigurno“

Loše stvari mogle su se dogoditi u djetetovom životu, poput napuštanja, zlostavljanja i odbacivanja. Odvajanje od biološke obitelji i smještanje u udomiteljsku obitelj može dodatno traumatizirati dijete. Djeca koja dolaze u udomiteljsku obitelj često se osjećaju usamljeno i bez potrebnih izvora pomoći i zaštite.

Što možete učiniti?

Ponašajte se ljubazno i strpljivo. Postavite jasna i kratka pravila te ih primjenjujte na isti način svaki dan. Razgovarajte s djetetom o pravilima privatnosti i čuvanja osobnog prostora.

POVJERENJE

„Kako mogu ikome vjerovati?“

Mnoga djeca koja dolaze u udomiteljsku obitelj imaju konflikt u temeljnoj ljudskoj potrebi: „Mogu li ti vjerovati? Možda se ponašam ljubazno i lijepo prema meni i govoriš mi da sam siguran i da ti je stalo, no prošli put kad sam nekome vjerovao bio sam užasno povrijeđen.“

Što možete učiniti?

Važno je zadržati privatne i osobne informacije o djetetu i njegovoj obitelji za sebe, otkrivajući samo informacije koje su nužne za one koji također u okolini brinu za dijete. Postavite granice u ponašanju, budite poštteni i dosljedni. Razgovarajte s djetetom o svojoj ulozi u njegovom životu, objasnite mu kako ste ovdje da biste o njemu brinuli i da na vas može računati. Uvijek se ponašajte prema djetetu na dosljedan i ljubazan način. Izbjegavajte davati obećanja za koja niste sigurni da ih možete ispuniti; bolje je ništa ne obećati nego kasnije obećano ne ispuniti.

TUGA

„Tužan/na sam i žalim za svojim roditeljima“

Biti odvojen od roditelja, skrbnika, braće, obitelji i prijatelja predstavlja ogroman teret za dijete. Tugujuće dijete može imati prenisoku razinu emocionalne energije da bi se povezalo s drugima. Uobičajeni znakovi žalovanja i gubitka su povučенost ili preokupiranost, distanciranost u odnosu.

Što možete učiniti?

Pokušajte se zamisliti u djetetovoj situaciji, da ste odvojeni od svih i svega što poznajete. Zatim probajte zamisliti kako biste se osjećali i ponašali u takvoj situaciji, kako biste znali kome vjerovati i kako biste procijenili s kim biste se osjećali sigurno. Pružite djetetu stabilnu rutinu s mogućnošću sudjelovanja u zanimljivim aktivnostima. Pokušajte prepoznati djetetove osjećaje, ali nemojte se zadržavati na njima ili pokušavati uvjeriti dijete da ne bude tužno. Budite dostupni. Pružite djetetu osjećaj prihvaćenosti u vašem domu. Namijenite djetetu posebno mjesto za stolom ili posebnu poslasticu samo za njega. Dopustite djetetu da samo uredi svoju sobu kako želi. Nemojte govoriti negativno o djetetovoj biološkoj obitelji i roditeljima.

OSJEĆAJ MANJE VRIJEDNOSTI

„Mislim da nisam dovoljno dobar. Mislim da sam bezvrijedan.“

Nakon što se dijete izdvoji od svojih roditelja/skrbnika, proživljava osjećaje odbijanja i često okrivljuje sebe. U takvim situacijama dijete se može ponašati kritizirajuće, „zločesto“ prema odraslima koji mu pokušavaju pomoći kako bi se zaštitilo od budućih odbijanja.

Što možete učiniti?

Razgovarajte s djetetom koristeći jezik primjeren njegovoj dobi o razlozima smještaja u udomiteljsku obitelj i o stvarima koje će se dogoditi u neposrednoj budućnosti. Budite brižni i nemojte kritizirati djetetovu biološku obitelj. Pomozite djetetu da formira odnos s brižnom odraslom osobom. Sva djeca imaju pozitivne osobine. Umjesto fizičkog kažnjavanja ili verbalnih napada, možete koristiti pohvaljivanje i nagrađivanje pozitivnog i željenog ponašanja djeteta ili pokazati pažnju odlaskom na školska događanja itd.

(više o navedenom potražite u poglavlju Disciplina). Pomozite djetetu da otkrije hobije ili aktivnosti koje će razvijati njegove talente i na kojima će graditi pozitivnu sliku o sebi. Činite male stvari koje će djetetu poslati poruku da je posebno. Napravite djetetov omiljeni ručak ili desert, pospremite njihovu sobu ili organizirajte zajednički izlet. Najviše od svega, potrebno je provoditi vrijeme s djetetom i sudjelovati u aktivnostima koje ga vesele.

OSJEĆAJ NEPRIPADANJA

„Nigdje se ne uklapam“

Udomljeno dijete je izdvojeno iz svog doma, a postoji mogućnost i da je, prije nego je došlo u vašu obitelj, promijenilo više smještaja (od institucije do druge udomiteljske obitelji). Život mu se neprestano i nepredvidivo mijenja i stoga ima osjećaj da nigdje ne pripada.

Što možete napraviti?

Pokažite djetetu da ste stabilni, organizirani i dosljedni te da je ono važan dio vašeg života. Zajedno posjetite školu i upoznajte njegove učitelje i razrednika. Razgovarajte s djetetom o planovima za kuću, školu i aktivnosti. Kroz planiranje i interes, pokažite djetetu da pripada u vaš dom i da ste spremni učiniti svoj dom ugodnim mjestom za njegov život. Uključite dijete u obiteljska druženja, aktivnosti i tradicije.

TESTIRANJE GRANICA

„Ti nisi moj pravi roditelj. Ne moram raditi što mi ti kažeš.“

Često se događa da se dijete u početnom periodu života u novoj, udomiteljskoj obitelji ponaša izrazito lijepo i pristojno. Prije ili kasnije dijete će početi testirati vaš autoritet i pravila. U određenoj mjeri, ovakvo ponašanje je normalno, a djeca ga koriste kako bi se razvila i stekla neovisnost.

Što možete napraviti?

Dijete koje dolazi u udomiteljsku obitelj prethodno je doživjelo velika razočaranja i možda reagira u skladu s prethodnim problemima izazivajući vas, kao trenutni autoritet, na reakciju. Nemojte niti jedno izazivajuće ponašanje shvatiti osobno. Ostanite mirni i podsjetite dijete da se pravila moraju poštivati. Ostajući mirni, dosljedni i čvrsti, šaljete djetetu važnu poruku da je vaš dom stabilan, predvidljiv i siguran. Dosljedno ponašanje koje uključuje osnovne principe/pravila ponašanja je dobar način za nošenje s izazovnim i negativnim ponašanjem. Razgovarajte s djetetovim socijalnim radnikom o dodatnim knjigama koje vam mogu pomoći i pružiti savjete, pitajte ga za prijedloge i, ukoliko je potrebno, razgovarajte s dječjim psihijatrom ako dijete prima farmakološku terapiju. Dodatne smjernice pročitajte i u poglavlju o disciplini.

SEKSUALIZIRANA PONAŠANJA

„Imam seksualne potrebe“.

Osjećaji seksualne naravi pojavljuju se u različitim oblicima i postupcima kod djece svih dobi. Moguće je da je udomljeno dijete bilo izloženo seksualnim ponašanjima u ranijoj dobi nego što je to očekivano. Ovi i neki drugi faktori mogu zajedno utjecati na povećanu svjesnost i zanimanje za seksualna ponašanja. Ako dijete ima osjećaj da seksualnost nije tema o kojoj može s vama razgovarati, pokazat će to svojim ponašanjem koje će tražiti vaše vođenje.

Što možete učiniti?

Postavite jasna pravila o seksualnom ponašanju. Obeshrabrite pokazivanje tjelesne privlačnosti poput ljubljenja u usta, produženog grljenja ili sjedanja u krilu odraslih. Budite primjer i postavite standard za privatnost te jasne smjernice koje dijete treba pratiti. Postoje mnogi načini kako se može pokazati ljubav bez fizičkog kontakta koje može kod djeteta izazvati pomiješane osjećaje i prouzrokovati konflikte. Razgovarajte otvoreno o osjećajima, pokažite djetetu da može postaviti pitanja o stvarima koje ga zanimaju i iskazati svoje osjećaje te da zbog toga neće biti kažnjeno niti ignorirano.

LJUBOMORA

„Ljubomoran/na sam na ostalu djecu u obitelji, unuke ili druge ljude u vašem životu“.

Dijete u udomiteljskoj obitelji često će se osjećati kao stranac u vašem domu i može zamjerati pažnju koju dajete drugima. Zbog moguće emocionalne deprivacije u

prošlosti, odvojenosti od vlastitog doma i mogućnosti da je prije ulaska u vašu obitelj bilo smještno u instituciju ili druge udomiteljske obitelji, dijete može biti osjetljivo na omalovažavanje ili ignoriranje.

Što možete učiniti?

Pokažite djetetu svojim postupcima da vam je stalo. Nikada nemojte uspoređivati dijete s ostalim članovima obitelji ili djecom u susjedstvu. Ukoliko imate svoju djecu ili unuke u kući, potičite ih na zajedničke aktivnosti u kojima se može postići grupni uspjeh i gdje svi dobivaju pohvalu i priznanje. Budite svjesni djetetove povišene osjetljivosti u ovim situacijama. Razvijte navike pružanja potpore i pažnje svakodnevno bez da dijete to zahtijeva svojim ponašanjem. Nemojte isključivati dijete iz obiteljskih okupljanja, godišnjih odmora, vjenčanja ili drugih obiteljskih aktivnosti ako druga djeca iz obitelji u njima sudjeluju.

„Dijete je ljubav u vidljivom obliku.“

Francis Bacon

Centar za nestalu
i zlostavljaju djeću

PRIHVAĆANJE DJETETA

Dijete u udomiteljskoj obitelji često osjeća/misli da je napuštanje vlastitog doma kazna za njegovu „zločesto“ ponašanje. U vašem domu dijete će možda ponavljati ponašanja za koja vjeruje da su odgovorna za njegovo preseljenje kako bi vidjelo hoće li se isto ponoviti. Zbog ovoga se mogu javiti različiti i mnogobrojni problemi u djetetovom ponašanju. Pomoći će vam ako, umjesto na djetetovo neprihvatljivo ponašanje, obratite pozornost na njegove osjećaje tuge, uvažite ih te prihvatite da je zbog situacija iz prošlosti nesretno.

Dijete koje dolazi u vašu obitelj može imati različite navike: loše ponašanje za stolom, neprimjeren riječnik ili loše higijenske navike koje ćete mu željeti pomoći promijeniti. Ipak, dijete može imati poteškoće u mijenjanju svojih navika jer ga one vežu za biološke roditelje i načine kako su se oni ponašali te bi mijenjanje tih navika za dijete značilo i odricanje od sjećanja ili želja roditelja. Bilo bi poželjno u takvoj situaciji razmisliti o kompromisima u vašoj obitelji kako biste pomogli djetetu prilagoditi se vašem domu i obitelji. Pomozite djetetu u izgrađivanju prihvatljivijih socijalnih i životnih vještina. Kada želite mijenjati određena neprihvatljiva ponašanja i navike, usmjeravanje na jedno ili dva neprihvatljiva ponašanja može biti uspješnije nego usmjeravanje na sva neprihvatljiva ponašanja koja ste primijetili odjednom.

Prema Kecka i Kupecky, 2009. sljedeće činjenice trebate imati na umu kako biste bolje razumjeli dijete koje je povrijeđeno:

- Briga za povrijeđeno dijete zahtijeva ljubav, strpljenje i jasna očekivanja za napredak
- Povrijeđeno dijete donosi svoju bol u novu obitelj i iskazuje ju redovno i energično
- Primjerena topla briga za dijete će rezultirati povjerenjem, rastom i razvojem

- Obiteljsko druženje ne bi trebalo biti prekinuto zbog djetetova ponašanja
- Udomitelji bi trebali očekivati teška razdoblja, kao i smanjivanje istih
- Očekivanja udomitelja utječu na ponašanje djeteta i mogu biti puno utjecajnija nego deseci pravila koja se postavljaju
- Povrijeđeno dijete se lakše oporavlja od boli ukoliko je bol utješena, ljutnja smanjena, strahovi pobijedjeni, a okruženje sadržajno i poticajno

RAZGOVOR S DJETETOM

*„Dijete uvijek može odraslog naučiti trima stvarima:
da bude veseo bez razloga,
da bude uvijek nečim zabavljen
i da se zna svom snagom zauzeti za ono što želi.”*
P. Coelho

Kako bismo biološki preživjeli, dišemo. Kako bismo ljudski preživjeli, razgovaramo. Riječi su to poznatog hrvatskog komunikologa Brajše (prema Slunjski, 2013). Koliko su razgovor i komunikacija među ljudima važni neupitno je, no koliko često svjesno pridajemo pozornost komunikaciji i pazimo na koji način razgovaramo i što od sugovornika čujemo?

Razgovarati ne podrazumijeva samo razmjenu riječi, već i razmjenu drugih neverbalnih informacija koje nesvjesno razmijenjujemo sa sugovornikom: izraz lica, mimika, govor tijela, ton glasa.

Već od najranijeg djetinjstva, dijete pokušava razumijeti svijet oko sebe, odnosno različite verbalne (riječi) i neverbalne poruke (izraze lica, znakove, pokrete tijelom i visina, jačina i boja glasa) koje mu upućuju bliske osobe u njegovoj užoj okolini. Kako bi lakše

prepoznali djetetove potrebe te komunicirali vaše, u nastavku slijedi prikaz jednog od modela komunikacije koji se sastoji od nekoliko dijelova – značenja gdje svaka osoba, ovisno o emocionalnom stanju, trenutnoj situaciji i kontekstu, reagira na jedan dio.

MODEL „4 UHA“

Psiholog Shulz von Thunu (2001.; prema Slunjski, 2013.) navodi da sve što govorimo sadrži četiri ključna elementa:

- sadržaj (o čemu govorimo) – koja je tema razgovora
- samoočitovanje (što pritom govorimo o samom sebi)
- odnos (kako se odnosimo prema sugovorniku i što o njemu mislimo)
- apel (na što želimo sugovornika potaknuti)

Primjenom modela „4 UHA“ vrlo konstruktivno možemo utjecati na komunikaciju i uspješno spriječiti sukobe.

Na sljedećem primjeru možete vidjeti kako model „4 UHA“ funkcionira u rečenici „Samo ti možeš imati ovako razbacanu sobu“:

- Sadržaj poruke – soba je razbacana
- 2. Samoočitovanje (što govorimo o sebi) – frustrirana sam i ljuta
- Odnos (što mislimo o osobi s kojom razgovaramo i kako doživljavamo odnos) – poručujemo djetetu da je krajnje neuredno, odnosno puno neurednije od sve ostale djece

- Apel – želimo potaknuti dijete da pospremi svoju sobu.

Razmislite koji su bolji načini za poručiti djetetu da želite da pospremi svoju sobu. Možete li se sjetiti što vam je zadnje dijete reklo metodom „4 UHA“?

Korištenje metode „4 UHA“ zahtijeva vrijeme za učenje i primjenu te nije za očekivati da ćete ju u svakom razgovoru s djetetom ili bližnjima moći primijeniti. Za početak ju pokušajte koristiti na primjerima nekih poruka koje ste prethodno razmijenili s djetetom te na taj način vježbajte.

Ovakav način komunikacije pomoći će vam u aktivnom slušanju djeteta i razumijevanju njegovih potreba, kao i u jasnom komuniciranju vlastitih potreba i želja.

“Svi ideali svijeta ne vrijede suze jednog djeteta.”
Fjodor Dostojevski

Centar za nestalu
i/zgostavljenu djecu

ODVAJANJE I PROCES ŽALOVANJA

Kad god dolazi do odvajanja osoba među kojima postoji jaka privrženost, javlja se osjećaj gubitka koji se izražava kroz proces žalovanja. Udomljena djeca prolaze taj proces kad ih se razdvaja od bioloških roditelja ili odgajatelja ili kada se premještaju iz jednog smještaja u drugi. Budući da je odvajanje dio iskustva udomljavanja, od iznimne je važnosti da udomitelji razumiju taj proces jer jedino uz taj preduvjet udomitelj može pomoći udomljenom djetetu da izrazi osjećaje koje u njemu razdvajanje pobuđuje te da im se prilagodi.

Udomitelj također trebaju moći prepoznati kakve osjećaje odvajanje pobuđuje kod roditelja čija djeca odlaze na smještaj izvan vlastite obitelji. Osim toga, razumijevanje procesa tugovanja pomaže i samim udomiteljima i njihovim obiteljima da se pripreme na moguće razdvajanje od djeteta kojemu pružaju dom.

Za udomitelje, shvaćanje širine utjecaja koju odvajanje ima od iznimne je važnosti. Svako dijete koje je pred izazovom da iz bilo kojeg razloga napusti svoj dom i obitelj te živi u udomiteljskoj obitelji proživljava bolno i zastrašujuće iskustvo koje je potencijalno ugrožavajuće po njegov normalan razvoj i osobnost. Izmeštanje djeteta iz vlastitog doma posljedica je zaključka stručnjaka da je odvajanje manje štetno za dijete nego nastavak života u roditeljskom domu. Unatoč tome, dijete doživljava potencijalno traumatsko iskustvo odvajanja. Zajednička je odgovornost udomitelja i nadležnih socijalnih radnika sprječavanje da izdvajanje iz obitelji postane štetnije nego što bi to bio ostanak djeteta u obitelji.

Ključno za uspješno smještanje djeteta u novu sredinu je stav udomitelja prema utjecaju koje odvajanje ima na dijete, udomiteljsku obitelj i biološke roditelje djeteta. Jedan od izazova su reakcije udomitelja na ponašanja koja pokazuju udomljeno dijete i njegovi

biološki roditelji. Drugi izazov predstavlja buduće odvajanje udomitelja od djeteta, odnosno mogu li i kako udomitelji prihvatiti činjenicu da je udomljavanje privremeno i kolika je njihova spremnost da dijete jednog dana napusti njihov dom. Jednom kada se razvije privrženost, nemoguće je bezbolno izgubiti nekoga. Većina odraslih ljudi ima čvrste temelje dobrog emocionalnog zdravlja što im pomaže u procesu žalovanja, no udomljeno dijete ih još ne mora imati zbog čega je za njega odvajanje znatno bolnije.

Žalovanje je proces kroz koji se ljudi oporavljaju od bolnog iskustva odvajanja i gubitka. Nije zdravo nastojati spriječiti žalovanje. To je težak, ali nužan proces kroz koji je potrebno proći. Moguće je da će dijete i rano prestati tugovati. No, bez obzira na trajanje žalovanje može imati ogroman utjecaj na udomljeno dijete. Ukoliko ono ne prođe kroz proces žalovanja, ne može uistinu prihvatiti gubitak niti se na njega prilagoditi te možda nikada neće biti u stanju nositi se s emocijama vezanim za ono što se dogodilo. Takva nerazriješena iskustva mogu negativno utjecati na opće funkcioniranje i javljati se u svakodnevnom ponašanju djeteta. Tugovanje djeteta može udomitelje ili socijalne radnike podsjetiti na vlastita iskustva gubitaka i tugovanja. Kao tim profesionalaca, udomitelji i socijalni radnici moraju spriječiti da njihova vlastita iskustva, osjećaji ili potrebe utječu na djetetovo žalovanje te dopustiti odvijanje procesa žalovanja kod djeteta.

Žalovanje je proces od pet faza: šok, ljutnja, pregovaranje, očaj i prihvaćanje. Udomitelji trebaju biti spremni za široki spektar ponašanja koje dijete može pokazivati dok prolazi kroz ove faze. Ljudi na različite načine prolaze kroz žalovanje, vraćajući se ponekad i u prethodne faze. Odgovornost je udomitelja pomoći udomljenom djetetu proći kroz ovaj proces.

Vrijeme koje je djetetu potrebno da prođe kroz pojedine faze tugovanja varira – proces tugovanja ponekad može trajati i duže od pola godine. Odvajanje i proces tugovanja koji se događaju pri udomljavanju izazov su svima; u ovom razdoblju može biti teško komunicirati s biološkim roditeljima, a ponašanje djeteta tijekom tog razdoblja može biti izrazito neprimjereno.

ŠOK/PORICANJE

U ovoj fazi emocije djeteta se čine odsutnima ili plitkima. Dijete se može doimati kao da ne osjeća utjecaje odvojenosti ili kao da je emocionalno tupo. Nije neobično niti da dijete djeluje sretno. Ako nemamo znanja o procesu tugovanja, tada takvo ponašanje nećemo doživjeti neobičnim. Udomiteljska obitelj može očekivati da je dijete sretno jer dolazi na smještaj te se prilično razočarati kada prođe „medeni mjesec“ koji je vrlo česta pojava u udomiteljstvu. Nadležni socijalni radnik može pripremiti udomitelje na neprimjerena ponašanja koja je dijete prethodno pokazivalo. Ipak, nakon nekoliko dana ili tjedana u novoj obitelji, dijete je tiho, prilagođenog ponašanja i poslušno. Udomitelji mogu primijetiti da dijete ne pokazuje nepoželjna ponašanja s kojima su ih prethodno upoznali socijalni radnici. Dijete se može doimati dobro odgojenim i spremno udovoljavati udomiteljima. Takve situacije upućuju na to da se dijete još uvijek nalazi u prvoj fazi tugovanja: poricanje da se išta loše dogodilo i da je odvojenost od roditelja stvarna. To je način na koji se dijete brani od nepoznatoga.

Tijekom ovog razdoblja, udomitelji bi trebali omogućiti da se dijete postupno upozna s navikama i rutinama obitelji. Djetetu treba dati informacije o obitelji u kojoj je smješteno, o tome gdje se nalaze njegovi roditelji, braća i sestre te mogućnost redovitog kontakta sa socijalnim radnikom kako bi postupno postajalo sigurno u to da važne osobe koje je upoznalo za života u vlastitoj obitelji znaju što se s njime dogodilo. U ovoj fazi, udomitelji o djetetovom ponašanju trebaju informirati nadležnog socijalnog radnika. Ukoliko ona potraje dulje od nekoliko tjedana, to je znak da situacija zahtijeva konzultacije s liječnikom. Djetetov prijelaz u iduću fazu primjetit ćete kada ono počne otvorenije pokazivati emocije i reagirati na ono što mu se dogodilo.

Ova faza započinje kada šok radi odvajanja prođe i dijete počne uviđati što mu donosi život u novoj obitelji. Osjećaji više nisu potisnuti, a dijete može osjećati ljutnju, anksioznost ili čak oboje. Razmišljanja i ponašanja mogu biti usmjerena prema biološkim roditeljima, odnosno onima koji su ranije brinuli o djetetu. Dijete starije dobi može pokušavati stupiti u kontakt s njima preko telefona ili pobjeći od udomitelja. Može se dogoditi i da dijete razvije fantazije oko situacije u kojoj se nalazi koje mu služe kao obrambeni mehanizam, a može ih ili ne mora podijeliti s udomiteljima.

Česti su pokušaji kada dijete nastoji povratiti izgubljenu osobu kroz pričanje priča o vlastitoj obitelji koje su preuveličane, iskrivljene ili netočne. Takve situacije zahtijevaju suradnju između nadležnog socijalnog radnika i udomitelja. Potrebno je timski utvrditi što je istinito, a što ne te kako podržati dijete da bi moglo odrediti razliku između realnosti i fantazije. Ispravljajući djetetovu percepciju vlastite obitelji i priče o njoj može rezultirati jačanjem djetetove ljutnje. Udomitelji i djetetov socijalni radnik zajednički trebaju odlučiti kako i kada je potrebno djelovati po pitanju netočnih informacija. Udomljeno dijete može se ljutiti na svoje roditelje jer su ga napustili i pokazivati svoju ljutnju na način da s njima odbija svaki kontakt ili odbijajući razgovor o njima. Osjećaj krivnje radi ljutnje koji djeca često imaju samo pojačava traumu. Udomljena djeca često okrivljuju sami sebe jer su izdvojeni iz svoje obitelji i smješteni u drugu, pogrešno vjerujući da je to kazna za nešto što su pogrešno rekli ili učinili.

Dob djeteta određuje način na koji će dijete pokazivati svoju ljutnju. Mlađe dijete iskazivat će ju kroz ispade bijesa (tantrume) i destruktivnost, dok će adolescent koji je već u fazi razvoja za koju je pobuna tipično ponašanje vjerojatno odbijati poslušnost odraslima. Faza ljutnje možda je i najteža faza za udomitelje. Oni koji ne razumiju kroz što dijete prolazi mogu smatrati da nepošteno iskaljuje svoju ljutnju na njima unatoč njihovom

velikom trudu da mu pomognu. Brojni smještaji djeteta u udomiteljske obitelji pokazu se neuspješnima upravo za vrijeme ove faze žalovanja jer se udomitelji ne mogu nositi s djetetovom ljutnjom, što u njima pobudi osjećaj krivnje.

U pokušaju pronalaženja obitelji koja se može nositi s ponašanjem djeteta, dogodi se da dijete promijeni dvije ili više udomiteljskih obitelji, što svakako treba izbjegavati. Pri prvom udomljavanju važno je voditi računa o karakteristikama i najboljem interesu djeteta te pokušati pronaći najbolju udomiteljsku obitelj upravo za to dijete. Ukoliko dijete mijenja udomiteljsku obitelj, ponovno dolazi do osjećaja neprihvaćenosti i odbijanja. Ta odbijanja kod djeteta uzrokuju lošu sliku o sebi i regresivnost te dijete može ostati u jednoj od faza tugovanja. Osjetljiv i razuman udomitelj može shvaćati da je dijete zapravo ljuto na vlastite roditelje koji su ga napustili. Udomiteljima je potrebno strpljenje i snaga kako bi se suočili s djetetovom potrebom da svoju ljutnju izrazi prema osobama koje zamjenjuju roditelje. Dijete koje je primilo poruku da je u redu osjećati se ljutim i koje je naučeno kako ljutnju pokazivati na siguran i prihvatljiv način, može uspješno proći ovu fazu. Članovi udomiteljske obitelji na istu se mogu pripremiti tako da razgovaraju o načinima na koje je prihvatljivo iskazivati ljutnju i da podijele svoj osjećaj frustracije s djetetovim socijalnim radnikom.

PREGOVARANJE, CJENKANJE

U ovoj fazi dijete razmišlja ili govori o onome što je moglo učiniti kako bi spriječilo odvajanje od članova svoje obitelji. Može razmišljati na način da bi još uvijek bili obitelj da ono nije učinilo nešto loše ili uzrujalo svoje roditelje. Može čak i pokušati sklapati dogovore sa samim sobom, npr. da će pokušati biti bolji ukoliko ga se vrati kući. Tijekom ove faze važno je pomoći djetetu da shvati da odvajanje od obitelji nije njegova krivnja.

OČAJ

U ovoj fazi, djetetovi osjećaji više su okrenuti prema unutra nego prema van. Jedan od razloga tome je mogućnost da je dijete iscrpilo energiju koja mu je potrebna za izbacivanje ljutnje, ali vjerojatnije je da je prihvatilo realnost smještaja izvan obitelji. Dijete je naučilo da ga udomiteljska obitelj planira zadržati, bez obzira na neka njegova loša ponašanja i da se povratak tamo odakle je došlo neće dogoditi u skorijoj budućnosti. Depresivnost i beznadnost česta su stanja. Dijete se može osjećati dezorganizirano, nemirno i više zaokupljeno stvarima nego ljudima, što rezultira upadljivim povlačenjem od kontakata s drugim ljudima. Tijekom ove depresivne faze, uobičajeno je da se dijete vrati nekim regresivnim oblicima ponašanja iz razdoblja njegovog života kada svijet nije bio tako loše mjesto za život.

Dijete treba ohrabrivati da govori o svojim emocijama, ali to ne treba činiti direktno; ispitujući dijete kako se osjeća ili o čemu razmišlja. Umjesto toga, primjerenije su opaske da izgleda uznemireno ili da se čini da razmišlja o svojoj biološkoj obitelji (roditeljima, braći ili sestrama) i tome koliko mu oni nedostaju. Također, djetetu treba pristupiti s toplinom i podrškom, pomoći mu da izrazi svoju bol i razriješi neke njegove brige. Lutke i crteži dobre su metode koje mogu pomoći djetetu mlađe životne dobi da izrazi svoje osjećaje kroz igru, budući da verbalna komunikacija u toj dobi još nije u potpunosti razvijena.

PRIHVAĆANJE

Ova faza zaokružuje proces tugovanja. Umjesto da se drži prošlosti, da odbija prihvatiti realnost i osjeća strah radi budućnosti, dijete ima veću sigurnost u novom okruženju. Sada je stabilnije u svom funkcioniranju i nastavlja s emocionalnim rastom. To ne znači da dijete više ne razmišlja o obitelji koju je izgubilo. Zapravo je vrlo važno dozvoliti

djetetu da se prisjeća, govori o svojoj prošlosti i s njom ostvaruje kontakte; to će mu pružiti znanje o vlastitom porijeklu, ali i mogućnost da istražuje nove aktivnosti i odnose.

SKRB O SEKSUALNO ZLOSTAVLJANOM DJETETU

Nažalost, pojedina djeca koja ulaze u sustav udomiteljstva doživjela su neki oblik seksualnog zlostavljanja. Udomiteljima je važno pružiti informacije o seksualno zlostavljanoj djeci, kako bi mogli procijeniti jesu li spremni za takav izazov, budući da djeca s tako teškom prošlošću mogu zahtijevati posebnu skrb.

Seksualno zlostavljanje može se dogoditi unutar obitelji ili izvan nje. Neki primjeri seksualnog zlostavljanja su seksualni dodiri, milovanje, ljubljenje, postizanje seksualnog zadovoljenja rukama i seksualni odnos.

Djeca koja su doživjela seksualno zlostavljanje može biti teško govoriti o tome. Umjesto da se izražavaju verbalno, osjećaje iskazuju kroz ponašanja koja mogu biti neprimjerena ili se povlače i potiskuju svoje iskustvo radi osjećaja srama. Druga djeca će o tome govoriti na neprimjerene načine ili s osobama s kojima ne bi trebali razgovarati. Pomozite djeci u razumijevanju kada i s kime je primjereno razgovarati o njihovoj prošlosti. Udomitelji trebaju razumijeti da su određena ponašanja zapravo djetetovi pokušaji da prenesu svoje osjećaje vezane za to iskustvo.

Pružanje doma djetetu koje je bilo seksualno zlostavljano može biti stresno za svakog člana udomiteljske obitelji. Neki stresori mogu biti okidači za zlostavljanje u domu udomitelja. Udomitelji nisu superljudi i u nekim slučajevima, kada „popuste osigurači“ reagiraju impulzivno. Na primjer, situacija u kojoj zateknete udomljeno dijete pri masturbaciji ili u seksualiziranoj igri s drugim djetetom u vašem domu može izazvati neprimjeren i buran odgovor ako niste spremni za suočavanje s takvom situacijom i emocijama koje u vama izaziva. Od iznimne je važnosti da vi sami, kao udomitelji, ispitajte i istražite svoje osjećaje oko seksualnosti i seksualnog zlostavljanja.

Seksualno zlostavljano dijete ili tinejdžer može se seksualizirano ponašati. Neki udomitelji ili druga udomljena djeca u obitelji mogu pokazivati seksualni interes za takvo dijete. Udomljeno dijete koje ljubi udomitelja za laku noć može poljubiti udomitelja u usta na zavodljiv način, što može pobuditi seksualni interes kod udomitelja. Čak i ako udomitelj na takvu situaciju adekvatno reagira i kaže „Osjećam se nelagodno kada me ljubiš u usta“, može osjećati krivnju radi uzbuđenja koje je osjetio. Vrlo je važno pomoći djetetu da razumije kakvo je ponašanje primjereno u vašem kućanstvu.

Različiti oblici privrženosti i buđenje seksualnih osjećaja može se dogoditi i između udomljenog djeteta i djece udomitelja koja su odrasla ili u adolescenciji. Stoga je izuzetno važno obratiti pažnju na vrstu odnosa te izbjegavati čuvanje mlađe udomljene djece od strane djece udomitelja u adolescentnoj ili starijoj dobi bez nadzora udomitelja.

Seksualno zlostavljana djeca nekad lažno optužuju članove udomiteljske obitelji za seksualno zlostavljanje i krivo protumače udomiteljevu nježnost. Kada je riječ o lažnoj optužbi, razlozi su ljutnja ili nastojanje djeteta da ono nametne kontrolu. Ovi koraci mogu spriječiti lažne optužbe:

- Zatražite točne informacije o djetetu odmah po smještaju. Pitajte socijalnog radnika postoje li dokazi ili sumnje o seksualnom zlostavljanju djeteta.
- Raspravite pravila o sigurnosti u obitelji zajedno s udomljenim djetetom
- Ne ostavljajte djecu samu kod kuće.
- Osigurajte da svako dijete ima svoju sobu.
- Neka pravila o dodirivanju, odijevanju i privatnosti budu jasna.
- Izbjegavajte zadirkivanje, šakljanje, igranje konjića ili sugestivno seksualno izražavanje
- Zapišite svaki oblik seksualiziranog ponašanja i dostavite ga nadležnom socijalnom radniku

- Potražite podršku za svoju obitelj – prijatelji, udruga udomitelja, terapeut...
- Osigurajte vrijeme za sebe koje će služiti opuštanju od stresa.
- S članovima obitelji dogovorite se oko pravila, granica i posljedica.
- Važno je da se osjećate ugodno razgovarajući s djecom o seksualnosti i osobnim granicama.

Što više informacija imate o udomljenom djetetu, bolje ćete mu moći pomoći. Dijete će živjeti u vašem domu kroz duže vrijeme i to će biti period osobnog razvoja za sve članove obitelji. Budite svjesni da nadležni centar za socijalnu skrb mora provesti svoj postupak ukoliko vas smješteno dijete optuži za zanemarivanje ili seksualno zlostavljanje. Također, ukoliko sami sumnjate da je dijete koje je smješteno u vašoj obitelji bilo žrtva zanemarivanja ili zlostavljanja, o tome obavijestite nadležni centar za socijalnu skrb i / ili policiju.

OPTUŽBE ZA ZANEMARIVANJE ILI NEKI OBLIK ZLOSTAVLJANJA

Udomitelji su najbliži suradnici stručnih radnika centara za socijalnu skrb. Međutim, kao najbliži pružatelji skrbi za zanemarivanu ili zlostavljaju djecu, članovi udomiteljske obitelji mogu biti i lažno optuženi i prijavljeni za zanemarivanje ili neki oblik zlostavljanja od strane djeteta. U takvoj situaciji, treba imati na umu da je prvi zadatak svima osigurati da su djeca emocionalno, fizički i psihološki sigurna dok su u udomiteljskoj obitelji. Ukoliko ste vi prijavljeni kao zlostavljač, prirodno je osjećati strah, nelagodu i ljutnju jer su takve situacije neugodne i izvanredne, ali imajte na umu da je stručnim radnicima policije i centara za socijalnu skrb takav postupak uobičajeni dio posla. Djelatnici centra za socijalnu skrb i policije razgovarat će i s vama i djetetom te prikupiti podatke koji su im potrebni. U slučaju lažne optužbe, provedeni postupak neće utjecati na vaš status

udomitelja, a od nadležnog centra za socijalnu skrb možete zatražiti i dobiti podršku u nošenju s proživljenim stresom.

MJERE ZA ZAŠTITU OSOBNIH PRAVA I DOBROBITI DJETETA

Mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta određuju se roditeljima. Pritom se one (načelno blaže) mjere za čije je određivanje nadležan centar za socijalnu skrb mogu odrediti i osobama kojima je povjerena svakodnevna skrb o djetetu.

Mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta Obiteljskim zakonom propisane su prema njihovu intenzitetu te se dijele na one koje su u nadležnosti centra za socijalnu skrb te one u nadležnosti suda, a za njihovu provedbu donesen je i Pravilnik o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta (NN RH, br. 123/15).

Koje su opće pretpostavke za određivanje mjera za zaštitu djeteta?

Mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta određuju se na temelju stručne procjene ako se utvrdi da je došlo do povrede djetetovih prava i dobrobiti ili da su prava, dobrobit i razvoj djeteta ugroženi. Prava djeteta smatraju se ugroženima ako je skrb o djetetu neodgovarajuća ili ako dijete ima psihosocijalne poteškoće koje se očituju kroz ponašanje, emocionalne, školske i druge probleme u djetetovu odrastanju ili ako postoji vjerojatnost da će do toga doći.

Postupak procjene ugroženosti prava i dobrobiti djeteta propisan je Pravilnikom o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta (NN RH, br. 123/15) te se provodi sukladno pravilima struke i metodama stručnog rada. Postupak procjene centar za socijalnu skrb pokreće po službenoj dužnosti kad o ugroženosti djetetovih prava i dobrobiti dobije informacije u drugim postupcima koji se vode u centru ili po prijavi

zaprmljenoj od roditelja, djeteta, drugih članova obitelji, građana te obavijesti suda, državnog odvjetništva, policije kao i prijave drugih tijela i ustanova. Stručni tim centra kojeg čine socijalni radnik, psiholog i pravnik, a po potrebi i socijalni pedagog ili edukacijski rehabilitator, primitkom prijave odnosno obavijesti odmah započinje ispitivanje slučaja i procjenu ugroženosti prava i dobrobiti djeteta. Procjena ugroženosti prava i dobrobiti djeteta provodi se na temelju prikupljenih socijalno-anamnestičkih podataka i utvrđenih činjenica te procjenama dobivenim instrumentima Lista za procjenu razvojnih rizika djeteta i Lista za procjenu sigurnosti djeteta, koji čine sastavni dio Pravilnika, dok završava zaključkom stručnog tima o potrebi određivanja mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta iz nadležnosti centra, odnosno potrebi predlaganja sudu mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta iz nadležnosti suda.

TKO JE DUŽAN PRIJAVITI POVREDU DJETETOVIH PRAVA?

Svatko je dužan prijaviti centru za socijalnu skrb povredu djetetovih osobnih (i imovinskih) prava. Povreda osobnih prava podrazumijeva osobito: tjelesno ili mentalno nasilje, spolne zlouporabe, zanemarivanje ili nehajno postupanje, zlostavljanje ili izrabljivanje djeteta. Centar za socijalnu skrb dužan je odmah po primitku prijave ispitati slučaj i poduzeti mjere za zaštitu djetetovih prava te o tome obavijestiti podnositelja prijave.

Sud i centar za socijalnu skrb, roditelji i druge osobe ili ustanove socijalne skrbi kojima je povjereno ostvarivanje skrbi o djetetu dužni su međusobno surađivati i obavještavati se o radnjama poduzetima na temelju prijave o povredi djetetovih prava.

Sud pred kojim se vodi prekršajni ili kazneni postupak, državni odvjetnik, kao i policija dužni su o pokretanju postupka u vezi s povredom nekoga djetetova prava ili o noćnim izlascima djeteta mlađeg od šesnaest godina u roku od dvadeset i četiri sata obavijestiti

nadležni centar za socijalnu skrb prema prebivalištu, odnosno boravištu djeteta. Centar za socijalnu skrb dužan je odmah po primitku te obavijesti ispitati slučaj i poduzeti mjere za zaštitu djetetovih prava te o tome obavijestiti podnositelja obavijesti.

Koje mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta može odrediti centar za socijalnu skrb? Centar za socijalnu skrb može radi zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta odrediti (1) žurnu mjeru izdvajanja i smještaja djeteta izvan obitelji, (2) upozorenje na pogreške i propuste u ostvarivanju skrbi o djetetu, (3) mjeru stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu te (4) mjeru intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu.

Ako postoji opasnost za život, zdravlje ili dobrobit djeteta koji se mogu zaštititi samo izdvajanjem djeteta iz neposrednoga okruženja, centar za socijalnu skrb odlučit će o žurnom izdvajanju djeteta od roditelja ili druge osobe kod koje se dijete nalazi. Centar za socijalnu skrb dužan je u roku od sedamdeset i dva sata od oduzimanja djeteta dostaviti sudu neposredno ili elektroničkim putem prijedlog da donese rješenje o privremenom povjeravanju skrbi o djetetu drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji, ustanovi socijalne skrbi, odnosno drugoj fizičkoj ili pravnoj osobi koja obavlja djelatnost socijalne skrbi ili koju drugu mjeru, ako je to potrebno.

Centar za socijalnu skrb će pisanim putem upozoriti roditelje na nedostatke u skrbi o djetetu koji su se dogodili jednom ili se događaju rijetko, a posljedice za dijete su blažega karaktera. Pritom centar može roditelje uputiti na zdravstvene, edukativne i druge stručne programe i usluge za potporu roditeljstva i razvoja djeteta.

Mjeru stručne pomoći i potpore u ostvarivanju roditeljske skrbi o djetetu centar za socijalnu skrb odredit će roditeljima ako utvrdi da roditelji nisu u stanju samostalno ostvarivati roditeljsku skrb u cijelosti ili djelomice zbog okolnosti na strani roditelja ili na strani djeteta, pri čemu je ugrožen razvoj djeteta. Tu mjeru centar će odrediti samo

ako život i zdravlje djeteta u obitelji nisu ugroženi. Rješenje o mjeri stručne pomoći i potpore u ostvarivanju roditeljske skrbi o djetetu mora sadržati svrhu određivanja mjere, vrijeme trajanja mjere, osobno ime voditelja mjere te upozorenje o pravnim posljedicama nesuradnje pri provođenju mjere. Voditelj mjere dužan je posjećivati obitelj i pružati potporu roditeljima i djetetu u skladu s rješenjem o određivanju mjere, odnosno individualnim planom te jednom mjesečno dostavljati centru za socijalnu skrb izvješće o provedbi mjere.

Mjeru intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu centar za socijalnu skrb odredit će roditeljima ako je utvrđeno da je djetetov razvoj ozbiljno ugrožen, a roditelji su spremni i sposobni u kraćem vremenu promijeniti svoje ponašanje kako bi se spriječilo izdvajanje djeteta iz obitelji te poštovati jasne upute i omogućiti nesmetan nadzor nad skrbi o djetetu. Tu mjeru, međutim, centar za socijalnu skrb odredit će samo ako život i zdravlje djeteta u obitelji nisu ugroženi. Rješenjem o mjeri intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu roditeljima se moraju odrediti učestaliji posjeti i pojačana pomoć voditelja mjere stručne pomoći te jasne upute i posljedice koje mogu uslijediti zbog nepoštivanja uputa i neprihvatanja pomoći.

KOJE MJERE ZA ZAŠTITU OSOBNIH PRAVA I DOBROBITI DJETETA MOŽE ODREDITI SUD?

Sud može radi zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta odrediti (1) privremeno povjeravanje djeteta drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi, (2) zabranu približavanja djetetu, (3) oduzimanje prava na stanovanje s djetetom i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi, (4) povjeravanje djeteta s problemima u ponašanju radi pomoći u odgoju udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi te (5) lišenje prava na roditeljsku skrb.

Privremeno povjeravanje djeteta drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi te smještaj djeteta izvan obitelji sud će odrediti na prijedlog centra za socijalnu skrb kad je dijete prethodno bilo žurno izdvojeno, kao i u drugim slučajevima ako se utvrdi da postoji opasnost za život i zdravlje djeteta, a u tijeku je obiteljska procjena i planiranje druge mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta.

Sud može zabraniti roditelju, baki ili djedu, sestri ili bratu, odnosno polusestri ili polubratu, drugom članu obitelji koji ne stanuje s djetetom i drugim osobama koje su dulje vrijeme živjeli u obitelji s djetetom da se neovlašteno približava djetetu na određenim mjestima ili na određenu udaljenost i da ga uznemiruje na drugi način, primjerice neovlaštenim uspostavljanjem veze s djetetom ili uhođenjem. Provjeru izvršavanja mjere zabrane približavanja djetetu provode policijski službenici za mladež policijske postaje nadležne prema mjestu na kojem se nalazi dijete sukladno propisu kojim se uređuju policijski poslovi i ovlasti. Uz to, centar za socijalnu skrb dužan je obavijest o postojanju pravomoćne odluke o zabrani približavanja djetetu dostaviti djetetovim skrbnicima.

Oduzimanje prava na stanovanje s djetetom i povjeravanje svakodnevne skrb o djetetu drugoj osobi, udomiteljskoj obitelji ili ustanovi socijalne skrbi sud će odrediti na temelju obiteljske procjene centra za socijalnu skrb da djetetu ostankom ili povratkom u obitelj prijeti opasnost za život, zdravlje i razvoj, ili u slučaju kad se nisu dogodile planirane promjene u obitelji iz prethodno određenih mjera za zaštitu djeteta. Oduzimanjem prava na stanovanje s djetetom roditelj se lišava i prava na svakodnevnu skrb o djetetu. Roditelji su dužni za vrijeme trajanja mjere obavještavati nadležni centar za socijalnu skrb o svakoj promjeni adrese stanovanja. Osim tog, rješenje o određivanju mjere može sadržavati uputu roditeljima i djetetu da zatraže odgovarajuće liječenje, kao i da se uključe u druge zdravstvene, obrazovne ili psihosocijalne programe kako bi nakon završetka liječenja ili terapije mogli iznova samostalno preuzeti skrb o djetetu. Međutim, ako se obiteljskom procjenom utvrdi da je slaba vjerojatnost povratka djeteta u obitelj, centar za socijalnu skrb i sud će voditi računa da povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu i smještaj djeteta budu trajnije naravi.

Za vrijeme trajanja mjere oduzimanja prava na stanovanje s djetetom centar za socijalnu skrb nadležan prema djetetovu boravištu će uz stručnu podršku i suradnju s centrom za socijalnu skrb nadležnim prema prebivalištu, odnosno boravištu roditelja nadzirati skrb o djetetu i osiguravati mu potporu. Roditelju i djetetu centar za socijalnu skrb davat će upute i pomagati im da se uklone uzroci koji su doveli do izdvajanja djeteta iz obitelji te svaka tri mjeseca procjenjivati primjerenost skrbi o djetetu i ponašanje roditelja i djeteta. S obzirom na okolnosti slučaja, pomoć i potpora mogu biti planirani tako da budu više usmjereni na jačanje djetetove neovisnosti negoli na jačanje roditeljskih sposobnosti da se skrbe o djetetu ako je to razmjerno djetetovoj dobi, stupnju razvoja te potrebama i mogućnostima.

Povjeravanje djeteta s problemima u ponašanju radi pomoći u odgoju ustanovi socijalne skrbi ili udomiteljskoj obitelji sud određuje zbog djetetova ponašanja kojim ozbiljno

ugrožava svoja prava i interese, kao i prava i interese članova obitelji ili drugih osoba. Sud će tu mjeru odrediti kad roditelji ili druge osobe koje se skrbe o djetetu u većoj mjeri zanemaruju odgoj djeteta ili ga nisu u mogućnosti valjano odgajati, ako promjenu ponašanja djeteta i roditelja nije moguće postići niti jednom drugom blažom mjerom. Prilikom određivanja mjere sud će odlučiti o smještaju djeteta i povjeravanju svakodnevne skrbi i odgoja djeteta ustanovi socijalne skrbi ili udomiteljskoj obitelji, pri čemu istim rješenjem može odrediti i druge mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta (poput stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu). Sud može odrediti upućivanje djeteta s problemima u ponašanju ustanovi socijalne skrbi ili udomiteljskoj obitelji vikendom, u poludnevni ili cjelodnevni boravak, dok u postupku koji prethodi određivanju mjere sud može odrediti da se dijete uključi u multidisciplinarni dijagnostički postupak ako je to potrebno radi procjene potreba djeteta putem utvrđivanja etiologije i fenomenologije problema u ponašanju. Također, odluka suda o povjeravanju djeteta s problemima u ponašanju može sadržati uputu djetetu da zatraži odgovarajuće liječenje, kao i da se uključi u druge zdravstvene, obrazovne ili psihosocijalne programe.

Kao najteža mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta promatrajući njezine pravne posljedice, Obiteljskim zakonom propisana je mjera lišenja prava na roditeljsku skrb. Opća pretpostavka za određivanje mjere lišenja prava na roditeljsku skrb je zloupotreba ili grubo kršenje roditeljske odgovornosti, dužnosti i prava. To bi primjerice mogao biti slučaj kada roditelj dopušta djetetu uživanje alkoholnih pića, droge ili drugih opojnih sredstava, izrabljuje dijete sileći ga na pretjeran rad odnosno rad koji nije primjeren njegovoj dobi, i slično. Uz tu opću pretpostavku, Obiteljskim zakonom 15 su utvrđene i posebne situacije koje kada sud utvrdi donosi odluku o lišenju prava na roditeljsku skrb. To će biti slučaj ako je roditelj napustio dijete, ako je dijete izloženo nasilju među odraslim članovima obitelji, ako na temelju izvješća centra za socijalnu skrb proizlazi da roditelj ne poštuje mjere, odluke i upute koje je radi zaštite prava i dobrobiti djeteta prethodno donio centar za socijalnu skrb ili sud, ako na temelju izvješća i procjene centra

za socijalnu skrb proizlazi da bi povratak djeteta u obitelj nakon provedene mjere za zaštitu prava i dobrobiti djeteta predstavljao ozbiljnu opasnost za djetetov život, zdravlje i razvoj, potom na temelju pravomoćne presude kojom je roditelj osuđen za neko od zakonom propisanih kaznenih djela počinjenih na štetu svog djeteta, ili ako su mentalne sposobnosti roditelja u tolikoj mjeri ograničene da nije trajno u stanju ostvarivati niti jedan sadržaj roditeljske skrbi, pri čemu je ugrožena dobrobit djeteta.

Centar za nestalu
i zlostavljano djecu

NESTANAK DJETETA (BIJEG OD KUĆE)

Nestalu djecu možemo svrstati u 5 kategorija, ovisno o vrsti nestanka:

- **BJEGOVI DJECE/MLADIH** (Djeca koja su pobjegla od kuće, djeca koja su pobjegla od svojih skrbnika/odgajatelja ili djeca koja su pobjegla iz (odgojne) ustanove u kojoj su bila na skrbi)
- **OTMICA OD STRANE TREĆE OSOBE** (Otmica maloljetnika od strane treće osobe, tj. bilo koje osobe koja nije djetetov roditelj ili skrbnik)
- **OTMICA U STRANU DRŽAVU OD STRANE RODITELJA** (Otmica djeteta od strane jednog/više roditelja te odlazak van države u kojoj dijete inače boravi bez pristanka drugog roditelja/zakonskog skrbnika)
- **MALOLJETNI MIGRANTI BEZ PRATNJE** (Nestanak maloljetnog migranta u državi u kojoj se trenutačno nalazi bez pratnje roditelja ili (posebnog) skrbnika)
- **NESTALA, OZLIJEĐENA I IZGUBLJENA DJECA** (dijete koje je nestalo bez očigledno vidljivog razloga, dijete koje se izgubilo dok je bilo u pratnji roditelja (npr. dok je bilo s njima na odmoru); dijete koje se ozlijedio i nije odmah pronađeno (npr. ozljeda tijekom neke sportske aktivnosti; ozlijede u dječjem kampu...)

Kada postoji opravdana sumnja da je dijete pobjeglo, izgubljeno ili nestalo i da je u riziku da bude povrijeđeno, morate obavijestiti policiju i centar za socijalnu skrb. Vi i nadležni socijalni radnik policiji trebate dati informacije o tome kako dijete izgleda, što može uključivati fotografije, madeže, ožiljke, tetovaže ili bilo koji drugi podatak koji može pomoći u potrazi. Druge važne informacije mogu biti o mogućim lokacijama gdje bi se dijete moglo nalaziti, odjeći koju je dijete nosilo kada je nestalo i osobama s kojima

je možda komuniciralo preko interneta.

Ako dijete ima mobitel, umjesto poziva, radije mu pošaljite SMS poruku tipa “Zabrinuti smo za tebe i samo želimo znati da si dobro! Javi nam se samo da znamo da je sve OK”. U slučajevima bijega od kuće, dijete će vrlo vjerojatno prije odgovoriti na SMS poruku nego na poziv iz straha od reakcije na bijeg. Također, ako dijete ima profil na društvenim mrežama, možete istu poruku prosljediti i tamo.

U slučaju bjega djece u sustavu alternativne skrbi, važno je znati:

- Djeca koja bježe iz nekog oblika alternativne socijalne skrbi su ranjivija od djece koja bježe iz vlastite obitelji i stoga su pod većim rizikom od eksploatacije.
- Puno je teže zadobiti povjerenje djeteta koje je pobjeglo i jako malo je potrebno da vam dijete prestane vjerovati i izgubi povjerenje u vas.
- Djeca u alternativnoj skrbi koja bježe često pobjegnu svojim obiteljima. Ukoliko primijetite znakove rizičnog ponašanja potrebno je djetetu pomoći i omogućiti da smisli manje rizične načine kako da bude u kontaktu sa svojom obitelji. Ako dijete prihvati vašu pomoć, surađujte s centrom za socijalnu skrb i stručnjacima kako biste napravili najbolje rješenje za dijete kako bi češće viđalo svoju obitelj.
- Djeca u bijegu često misle kako su zaštićena i na sigurnom mjestu, iako to u stvarnosti nije točno. Ukoliko vam se dijete javi prilikom bijega pomozite mu da realno procjeni situaciju kao (relativno) sigurnu ili rizičnu za njega i obratite posebnu pozornost gdje je smješteno i kod koga. Pokušajte saznati što više podataka o osobi kod koje je dijete smješteno (skriveno) i u kakvom su međusobnom odnosu.

Od centra za socijalnu skrb možete zatražiti usluge medijacije i savjetodavnog rada kako bi prevenirali moguće buduće probleme i mogućnosti ponovnog bijega te pokušali naći zajedničko rješenje za trenutačnu situaciju. Neka dijete zna da ste uvijek tu, bez obzira što više nije u bijegu.

VJERSKI OBIČAJI

Biološki roditelji imaju pravo odabrati vjeroispovijest svome djetetu i njihov izbor treba poštivati. Prilikom smještavanja djeteta u udomiteljsku obitelj, nadležne službe trude se naći obitelj iste vjere. Kada to nije moguće, zajednička je odgovornost udomitelja i socijalnog radnika omogućiti djetetu da sudjeluje u vjerskim okupljanjima i aktivnostima svoje vjerske zajednice. Odgovornost je udomitelja omogućiti djetetu prijevoz do mjesta održavanja vjerskih aktivnosti i primjereno ga nadgledati tijekom istih. Ukoliko vi odlazite u crkvu, možda je i za udomljeno dijete prihvatljivo da ide s vama. Niti u jednom slučaju udomitelj ne smije prisiljavati dijete da prihvati neka druga vjerska uvjerenja ili rituale.

INFORMACIJE KOJE TREBA PODIJELITI SA SOCIJALNIM RADNIKOM

Udomitelji često ne znaju koje bi sve informacije o djetetu smještenom kod njih trebali podijeliti s djetetovim socijalnim radnikom. Nekada udomitelji ne žele govoriti o nepoželjnom ponašanju djece jer se boje da će socijalni radnici pomisliti da nešto ne rade dobro.

Važno je imati na umu da su problemi koje dijete ili djeca u udomiteljskoj obitelji imaju predviđeni i očekivani od strane djelatnika centra za socijalnu skrb. Razgovarajući sa socijalnim radnikom o djetetovom neprimjerenom ili neprihvatljivom ponašanju, udomitelj može dobiti priliku razgovarati o različitim načinima nošenja s problemima u ponašanju. Radeći zajedno kao tim, socijalni radnik i udomitelj mogu se lakše suočiti s problemima u djetetovom ponašanju i pomoći djetetu da se bolje prilagodi udomiteljskom domu.

Pri tome vam može pomoći vođenje dnevnika o svemu važnome što se događa s

djetetom jer tako imate zapise koji vas podsjećaju na događaje stare nekoliko tjedana koje možete koristiti prilikom razgovora sa socijalnim radnikom. To je osobito korisno kada u obitelji imate više od jednog djeteta. Na takav način stvarate pisani trag napretka u odnosu s djetetom.

Ovo su primjeri informacija koje udomitelj treba podijeliti sa socijalnim radnikom:

- Djetetove prehrambene navike i ritam spavanja, što mu se sviđa ili ne sviđa, stvari o kojima govori; djetetova osobnost – je li prijateljskog ponašanja ili povučen, kako se ponaša prema članovima obitelji, u školi i susjedstvu
- Djetetove mogućnosti: zna li stvari koje znaju djeca njegove dobi, može li se sam okupati, odjenuti, oprati zube, zna li koristiti nož, vilicu i žlicu dok jede, ima li poteškoća s vidom, sluhom, pisanjem, čitanjem
- Govori li (i što) dijete o svojim roditeljima, braći, sestrama, prijateljima
- Zna li dijete zašto je smješteno u udomiteljsku obitelj? Je li dijete pitalo kada će posjetiti svoje roditelje ili kada će se moći vratiti kući?
- Ponaša li se dijete drugačije prije ili nakon posjeta roditeljima? Ako da, kako se ponaša?
- Razgovarate li s djetetom prije i nakon posjeta roditeljima? Ako da, što kažete i o čemu razgovarate? Ako ne kažete puno ili gotovo ništa, prije i nakon posjeta, postoji li razlog za to?
- Koji događaji su uzrokovali probleme ili su bili teški za suočavanje? Razgovarajte sa socijalnim radnikom o takvim situacijama i kako ste ih riješili. Možete tražiti informacije kako se postaviti ukoliko se takve ili slične situacije ponove u budućnosti
- Kako biste opisali zdravstveno stanje djeteta?

- Što mislite da bi moglo pomoći djetetu?
- Ako ste zabrinuti zbog nekog djetetovog ponašanja, opišite njegovo ponašanje, koliko često se ponaša na taj način, kako se s takvim ponašanjem suočavate i kako se drugi članovi vaše obitelji ili okoline s tim suočavaju
- Sjećanje i razgovor o tome što se dogodilo prije nego je dijete postalo ljuto ili uzrujano je korisna informacija koja može pomoći vama i socijalnom radniku razumjeti uzrok i prirodu problema
- Kako se ostali članovi vaše obitelji, rođaci i prijatelji nose s time što je dijete kod vas u udomiteljskoj obitelji? Razgovarajte o dobrim i lošim osjećajima i očekivanjima
- Je li djetetova prisutnost utjecala na odnose između drugih članova vaše obitelji? Ako da, razgovarajte o tome kako je to utjecalo na odnos i kako se nosite s tim
- Pružite informacije socijalnom radniku o vašim odlascima na školske informacije; o redovitosti odlaska djeteta u školu, predmetima, postignuću, školskim sankcijama, ocjenama itd.

DISCIPLINA

Disciplina je poučavanje djeteta kako reagirati na socijalno poželjan način. Djeci je potrebna disciplina kako bi razvili samopouzdanje, samopoštovanje i integritet. Poučavamo ih na način da odgovaramo na njihova ponašanja i interakcije te kroz pomoć u razvijanju samokontrole, samopoimanja i samopouzdanja. Postupnim stvaranjem iskustva, sukladno svojoj dobi i stupnju zrelosti, djeca uče kontrolirati svoje ponašanje kako bi postigli dugoročno zadovoljstvo i postignuće, a u tom razvoju potrebna im je pomoć.

Udomitelji bi trebali upravljati disciplinom na konstruktivan način koji uvažava djetetovo prethodno iskustvo i potrebe djeteta za razvojem. Prepuštajući djetetu da nauči logične i prirodne posljedice vlastitog ponašanja, pomažemo mu razviti samodisciplinu.

Svaki dan ljudi su suočeni sa situacijama na koje mogu reagirati na bezbroj načina. Naš odgovor na neku situaciju temeljen je na mogućim izborima u danoj situaciji i na prethodnom iskustvu. Naše ponašanje rezultat je izbora koje donosimo u svakoj situaciji. Udomiteljska obitelj i biološki roditelji suočeni su s važnim pitanjima prilikom pomaganja djetetu da napravi prave izbore. Trebamo pomoći djetetu da razvije pozitivnu sliku o sebi, koja će omogućiti da se osjeća voljenim, sposobnim, vrijednim i odgovornim.

Disciplina se treba provoditi planirano, a ne kao odgovor na nepoželjno ponašanje koje se već dogodilo. Potrebno je prepoznati i identificirati probleme, procijeniti ih i tada odlučiti što je najprimjerenije za poduzeti u skladu s djetetovim individualnim potrebama i situacijom. Ukoliko problem identificiramo i procijenimo te na temelju toga donesemo odluku o najboljim postupcima; učinkovitost discipline će se povećati. Svaki plan discipliniranja potrebno je provoditi dosljedno. Važno je uvijek pomoći djetetu da razumije da je neprihvatljivo određeno ponašanje, a ne samo dijete. Ponašanja koja su izvan djetetove kontrole, poput mokrenja u krevet, poteškoća s učenjem, plakanja i sl. ne bi trebala biti predmet discipliniranja ili kažnjavanja.

Prilikom odabira problema ili ponašanja na koje ćete se fokusirati, važno je uzeti u obzir ozbiljnost posljedica problema/ponašanja. Trči li dijete na ulicu bez da pogleda lijevo i desno? Uključi li pećnicu bez da ikome kaže? Za dijete bi bilo preplavljujuće i opterećujuće rješavati sve probleme/ponašanja odjednom. Najbolje je odabrati jedno ili dva problema ili ponašanja na kojima će se raditi u određenom periodu.

O disciplini i metodama kažnjavanja možete razgovarati i s vašim socijalnim radnikom. Nemojte oklijevati nazvati socijalnog radnika ukoliko imate sumnje kako se nositi s određenim djetetovim ponašanjima.

NEPRIKLADNE METODE DISCIPLINIRANJA

Često postavljano pitanje je: Je li u redu udariti po stražnjici dijete koje dolazi u udomiteljsku obitelj? Odgovor na postavljeno pitanje je: NE, nije u redu udariti dijete ni na koji način i ni u kojoj situaciji. Kao udomitelji, trebali biste se držati sljedećeg:

- **Nikada nije prihvatljivo ošamariti, udariti ili gurnuti dijete u udomiteljskoj obitelji**
- **Nikada i ni u kojim uvjetima nije prihvatljivo udariti dijete po stražnjici**
- **Nikada i ni u kojim uvjetima nije prihvatljivo udariti dijete šakom ili nekim drugim objektom**
- **Nikada i ni u kojim uvjetima nije prihvatljivo tresti dijete**
- **Nikad i ni u kojim uvjetima nije prihvatljivo koristiti lijekove, fizičku ili mehaničku silu za smirivanje/obuzdavanje djeteta**

U skladu s navedenim, sljedeći oblici kazne nisu prihvatljivi:

- **Okrutne, ponižavajuće, ozbiljne i neobične kazne, poput zahtijevanja da dijete kleči**
- **Verbalno zlostavljanje, vrijeđanje, ponižavanje i negativni komentari o djetetu ili njegovoj biološkoj obitelji**

- **Prijetnje da će biti izmješteno iz vašeg doma**
- **Uskraćivanje obroka i dnevnih potreba**
- **Zadavanje pretjeranih ili neprikladnih poslova i zadataka**
- **Dopuštanje da jedno dijete kažnjava drugo dijete**
- **Dopuštanje seksualnog zlostavljanja djeteta**
- **Zabranjivanje maila, telefonskih poziva ili planiranih posjeta obitelji ili socijalnom radniku**
- **Zaključavanje djeteta u sobu**
- **Zahtjevanje ili sprječavanje djeteta da se uključi u religijske aktivnosti**

Za djecu koja su prethodno bila zlostavljana, udaranje po stražnjici ili peckanje po prstima može biti užasno štetno. Korištenje metoda alternativnih fizičkom kažnjavanju ima dva važna pozitivna učinka. Prvo, smanjuje rizik od dodatne patnje i boli kod djeteta. Drugo, pomaže u prekidanju lanca međugeneracijskog fizičkog zlostavljanja.

Dijete koje dolazi u udomiteljsku obitelj treba sigurnost koju mu osiguravate osjećajem prihvaćenosti od strane udomiteljske obitelji. To podrazumijeva uključivanje u obiteljske aktivnosti, izvršavanje svojih obaveza, poštivanje pravila i discipliniranje kada je ono potrebno. Ključ do uspjeha je dosljednost i odgovaranje na djetetovo neprihvatljivo ponašanje na pozitivan i poticajan način za mjenjanje ponašanja.

KAKO POVEĆATI POŽELJNA PONAŠANJA

Najbolja metoda učenja je nagrađivanje i pohvaljivanje djeteta za pozitivna ponašanja. Na taj način dijete stječe osjećaj postignuća i vrijednosti, spoznaje vaše pozitivne osjećaje prema njemu te stvara pozitivan odnos koji želi zadržati.

U nastavku su navedeni postupci discipliniranja kroz pohvaljivanje i nagrađivanje.

Nagradite poželjna ponašanja često i odmah kad se dogode. Ukoliko nagradite/ pohvalite dijete čim se pozitivno ponašanje dogodilo, dijete će prije ponoviti takvo ponašanje.

Budite specifični u pohvaljivanju ili nagrađivanju. Budite specifični u opisivanju dobrog ponašanja djeteta. Što je točno dijete napravilo ili reklo da vas je oduševilo? Npr. „Strpljivo si čekao svoj red“ jasnije je i specifičnije nego ako se kaže samo „Baš si bio dobar“.

Objašnjavajte rezultate pojedinog ponašanja. Koji su rezultati i pozitivne posljedice određenog ponašanja? „Ostala djeca su se htjela igrati s tobom jer si čekao svoj red i bio si sretan kada si se igrao s njima.“

Pokažite kako se osjećate vezano za određeno pozitivno ponašanje. Pustite da dijete čuje vaše osjećaje sreće, ponosa itd. Npr, „Sretna sam kada vidim da si pomogao postaviti stol.“

Budite pozitivan primjer. Ako želite da vaše dijete posprema i sami trebate pospremati svoje stvari i primjerom pokazati što želite da i dijete radi. Dijete će na taj način moći imitirati vaše ponašanje.

Naglasite da će nešto zabavno uslijediti nakon pozitivnog ponašanja (npr. „Nakon što pospremiš svoju odjeću, ići ćeš se igrati u dvorište.“).

Neki primjeri pozitivnih posljedica:

- Dobivanje zvijezdica ili sličica
- Gledanje kasne emisije na TV-u
- Odvesti dijete na neka posebna mjesta koja želi posjetiti
- Posebne nagrade/manje igrčke
- Igranje dodatne igre zajedno
- Čitanje dodatne priče
- Posebni slatkiši/desert za večeru

Većina djece spremno odgovara na pozitivna potkrepljenja. Biti velikodušan s riječima pohvale također može biti motivirajući faktor za povećanje poželjnog ponašanja.

Neki primjeri pohvala i pozitivnih riječi prema djetetu:

- Hvala ti!
- Mnogo bolje!
- Prekrasno!
- Sviđa mi se kako si to napravio!
- Savršeno!

- Brzo učiš!
- Dobar si pomagač!

ŠTO S NEPOŽELJNIM PONAŠANJIMA?

Budite svjesni da negativna ponašanja mogu služiti kao djetetov način za dobivanje pažnje i pozornosti. U nastavku slijede koraci i primjeri koji vam mogu pomoći u mijenjanju djetetova neprimjerenog ponašanja:

Preusmjeravanje ponašanja

Ovo je jednostavna, bazična metoda za upravljanje nepoželjnim ponašanjem. Dijete je usmjereno na aktivnost koja je prihvatljiva bez stvaranja problema oko negativnog ponašanja. Ako je dijete destruktivno prema određenoj igrački, može se predložiti da se igra vani ili da vam pomogne oko nečega što vi radite. Preusmjeravanje djetetovog interesa i energije na aktivnost ili ponašanje koje je poželjno je jednostavan, ali efikasan način za zaustavljanje nečega što bi se moglo razviti u veći problem ili destruktivne postupke. Smanjujući frekvenciju i intenzitet neprimjerenog ponašanja, stvaraju se nova ponašanja i navike.

Ignoriranje PONAŠANJA (ne djeteta)

Dobro je ponekad ignorirati pojedina neprimjerena ponašanja. Čak i negativna pozornost poput grđenja može prouzročiti da se dijete nastavi neprimjerenom ponašati.

Primjerice, ako vaše udomljeno dijete ima ispad bijesa (tantrum), pobrinite se da je u sigurnom okruženju i tada usmjerite pozornost na nešto drugo. Kada se tantrum smiri, posvetite ponovno pažnju i pozornost djetetu. Ignoriranje je posebno učinkovito kod gundanja i zanovijetanja.

Ispravljanje

Važno je disciplinirati odmah kada se neprimjereno ponašanje pojavi. Prilikom ispravljanja djeteta, nastojte koristiti pozitivan govor, odnosno govor koji je usmjeren na to kako se dijete treba ponašati i što od njega očekujete. Primjerice, „Molim te, sljedeći put lagano zatvori vrata.“ bolje je nego „Nemoj lupati vratima!“.

Fokusiranje isključivo na neprimjerna PONAŠANJA

Uvijek komentirajte neprihvatljiva ponašanja, nikada dijete. Primjerice, „Nema igranja s hranom za stolom.“ umjesto „Tako si nespretna i nepažljiva.“.

Naglasite razlog za discipliniranje

Kratko i sažeto naglasite razlog zbog kojeg je dijete dobilo neku posljedicu. Npr. „Udaranje nije dozvoljeno.“

Neki primjeri negativnih posljedica:

- Uskraćivanje epizode najdraže serije
- Gašenje TV-a ranije nego inače

- Uklanjanje određenih privilegija
- Kazna za određena područja (npr. kod adolescenta, zabrana izlazaka sljedeći vikend)
- Dodatne obaveze
- Nadoknađivanje materijalne štete proizašle iz neprimjerenog ponašanja
- Time out – pauza (obično se koristi jedna minuta time-outa za svaku godinu djeteta - npr. dijete od 10 godina imat će 10 minuta time-outa)

TIME OUT

Time out je primjereni oblik discipline za djecu od 2. do 12. godine starosti. Omogućava djetetu vrijeme za razmišljanje o svojem ponašanju. Dijete se treba smjestiti u tihi sobu dok ne dobije znak da je time out završio. Mjesto za time out bi trebalo biti udaljeno od zanimljivih i nagrađujućih aktivnosti kao što je TV, mobitel, tablet i sl. Za mlađe dijete, mjesto za time out može biti stolica. Za starije dijete (oko 5 godina), prihvatljivo bi bilo smjestiti dijete u susjednu sobu s otvorenim vratima. Ponašanja koja dobro reagiraju na time out metodu su: udaranje, pljuvanje, pljuskanje, štipanje ili bacanje hrane sa stola.

Cilj time out metode je da dijete spozna da se treba smiriti i ponašati na prihvatljiviji način. Neka djeca su naučila sama tražiti time out kada primijete da im je ponašanje van kontrole. Time out nije osobni napad na dijete. To je jednostavna, smirujuća i nenasilna posljedica za djetetovo neprihvatljivo ponašanje. Time out djeluje jer je jednostavna za savladati a odrasla osoba ostaje primjer smirenosti i nenasilnog ponašanja. Time out služi kao jasan signal djetetu da se neprimjereno ponašanje neće tolerirati.

NAGRAĐIVANJE

Nagrađivanje je efikasan način za motiviranje djeteta da poboljša svoje ponašanje. Nagrada se koristi kada se napravi nešto ispravno ili pozitivno. U nastavku je primjer tablice ponašanja:

Lukina tablica nagrađivanja							
Zadatak	Pon	Uto	Sri	Čet	Pet	Sub	Ned
Šk. Zadaća	😊	😊	😊		😊		
Nahraniti psa	😊	😊		😊	😊	😊	😊
Očistiti stol	😊	😊				😊	
Ukupan broj 😊	12						

Kako biste postavili sustav nagrađivanja trebali biste biti precizni pri definiranju koja djetetova ponašanja želite poticati i potkrepljivati. Izaberite samo jedno ili sva ponašanja. U nastavku slijede smjernice koje će vam pomoći u kreiranju tablice nagrađivanja.

- Prvo, važno je aktivno uključiti dijete u osmišljavanje tablice nagrađivanja
- Navedite ponašanja za koja biste voljeli da budu češća/redovita. To može biti: hranjenje psa, čišćenje stola nakon objeda, namještanje posteljine, pisanje zadaće do večere itd.

- Odlučite koje su nagrade ili set nagrada te koliko koja nagrada brojčano vrijedi (npr. od 5 do 10)
- Uvjerite se i provjerite da je sustav nagrađivanja primjeren djetetovoj dobi, zrelosti i sposobnosti
- Budite svjesni da mlađa djeca bolje reagiraju na jasno vidljive i česte nagrade (poput naljepnica) u kojima se odmah može uživati. Starija djeca često dobro reagiraju na sustav gdje mogu skupljati bodove/smajlice/zvezdice koje se kasnije mogu zamijeniti za veću nagradu.

Kada je sustav nagrađivanja uspješno uspostavljen, dijete će lakše usvajati poželjna ponašanja i češće će ih pokazivati. Nakon nekog vremena određena ponašanja postat će navika. Nakon toga, u tablici nagrađivanja možete dodati novo ponašanje koje ćete poticati.

Evo nekih primjera sustava nagrađivanja:

10 smajlića - 10 kuna

20 smajlića - duže igranje najdraže igrice

30 smajlića - posebna igračka ili odlazak u kino

SMJERNICE ZA POSTIZANJE POZITIVNE DISCIPLINE

- Uspostavite dobro definiran sustav pravila koji određuje očekivanja i granice ponašanja
- Poštujte individualne različitosti kod djece; npr. dob, osobnost, što mu se sviđa i što mu se ne sviđa
- Postavite realne ciljeve koje dijete može ostvariti
- Nastojte odvojiti ponašanja uzrokovana anksioznošću ili napetošću od namjernog neprimjerenog ponašanja

ŠTO IZBJEGAVATI?

- Pretjerano kažnjavanje
- Fizički oblik kažnjavanja (udaranje, šamaranje, treskanje djeteta)
- Posramljivati ili prijetiti djetetu
- Pretjerana strogoća i kontrolirajući
- Pretjerana popustljivost
- Pretjerano puno nevažnih pravila
- Inzistiranje da ste uvijek u pravu
- Odbijanje djeteta
- Umanjivanje ili omalovažavanje djetetova straha
- Dozvoliti da se dijete osjeća krivo zbog svojih osjećaja

- Modelirati ponašanja i stavove za koje ne želite da ih dijete nauči
- Postavljanje pretjerano visoke zahtjeve za urednom kućom

ŠTO RADITI?

- Nagrađujte pozitivna ponašanja, preusmjerite neprimjerena ponašanja
- Ponašajte se prema djetetu s ljubavlju i nježnošću
- Izgradite pozitivnu sliku o djetetu pokazujući poštovanje i pomažući mu da se vidi u pozitivnom svjetlu
- Dopustite djetetu dovoljno slobode da može donijeti i neke svoje odluke
- Nagrađujte neovisna postignuća i suradnju
- Uspostavite razumne, ali fleksibilne granice u djetetovu ponašanju
- Postavite nekoliko važnih i jednostavnih pravila kojih ćete se svi dosljedno pridržavati
- Dopustite djetetu da izrazi svoje mišljenje iako se možda razlikuje od vašega
- Budite dostupni za djetetove potrebe i interese kada se pojave
- Uključite se s djetetom u zajedničke aktivnosti. Provedite vrijeme zajedno
- Radite zajedno zabavne stvari
- Pokušajte razumjeti i pomoći djetetu da se lakše nosi sa svojim strahovima
- Pružite utjehu i razumijevanje djetetu kada je rastreseno, tužno i nezadovoljno
- Pomozite djetetu da spozna da je bilo koji osjećaj/emocija u redu i ok, ali da nasilna ponašanja nikada nisu u redu

- Pomozite djetetu da verbalizira svoje osjećaje
- Svojim ponašanjem budite primjer pozitivnog socijalnog ponašanja i stavova
- Potrebe djeteta puno su važnije nego uredni dom
- Učinite svoj dom sigurnim za boravak djeteta

Centar za nestalu
i zlostavljaniu djecu

Kako pomoći djetetu u obrazovanju?

Većinu informacija iz škole prvo ćete primiti vi kao udomitelj – od djeteta ili učitelja. Udomitelji su odgovorni za podjelu važnih školskih informacija sa socijalnim radnikom i/ili biološkim roditeljima. To otvara i mogućnost suradnje s biološkim roditeljima u cilju postizanja dobrobiti djeteta.

Napravite procjenu što je djetetu potrebno od nove odjeće prije nego školska godine počne i osigurajte da je dijete primjereno odjeveno školskom standardu i grupi vršnjaka. S obzirom da je odjeća za školu uključena u regularnu novčanu naknadu za dijete, možete početi s kupovinom par mjeseci prije početka škole kako bi podijelili troškove na rate.

Odvedite dijete prvi dan u školu. Redovito odlazite na roditeljske sastanke, informacije i ostale aktivnosti koje su povezane s djetetovim obrazovnim potrebama. Prijavite se u školi za besplatnu ušinu. Vaš prihod ne bi trebao biti mjerilo. Pružite djetetu novac za ušinu i ručak kada je to nužno ili prije osiguravanja prehrane u školi. Pomozite djetetu sa domaćom zadaćom i ostalim školskim zadacima (u skladu s dobi djeteta, potrebama te djetetovom razvojnou stupnju).

Pružite djetetu miran, dobro osvijetljen prostor za učenje i izvršavanje školskih obaveza. Osigurajte djetetu potreban školski pribor. Pripazite da dijete stigne na vrijeme u školu i da na vrijeme dođete po njega (ukoliko je potrebno) kada škola završi. Ukoliko ste zaposleni, napravite plan skrbi za dijete koji će uključivati kada i tko će brinuti za dijete dok ste na poslu te plan podijelite s vašim socijalnim radnikom.

Ukoliko dijete ima organizirane školske izlete, možete dati dopuštenje za odlazak, no za odlazak na duža putovanja ili zahtjevne troškove iznad mjesečnih naknada potrebno je obratiti se vašem socijalnom radniku.

ŠKOLSKJE OBVEZE: SOCIJALNI RADNIK/UDOMITELJI

Udomitelji su aktivni zastupnici i sudionici u omogućavanju djetetova obrazovanja. Kako biste pružili djetetu potporu, možete zajedno s njim otići prvi dan u školu. Upoznajte se s ravnateljem i razrednikom kako biste im dali do znanja da ste uključeni i dostupni. Podijelite s njima bilo koje posebne zahtjeve za obrazovanjem ili ponašajne potrebe koje dijete ima te dajte prijedloge kako se s njima nositi. Budite u kontaktu sa školskim osobljem, redovito idite na informacije kod razrednika te, ukoliko je potrebno, u to uključite i socijalnog radnika.

U nekim slučajevima, udomljeno dijete će ostati u istoj školi. Tada je potrebno osigurati prijevoz do škole, pogotovo ako se škola nalazi van naselja u kojem živite.

Vaš socijalni radnik će vam biti na raspolaganju kako bi vam pomogao pri upisu djeteta u novu školu. Svi potrebni dokumenti, zdravstvena iskaznica, medicinska dokumentacija, rodni list itd. će biti omogućeni od strane socijalnog radnika.

ADOLESCENCIJA

Razdoblje između 12. i 18. godine djeteta može biti zahtjevno razdoblje za bilo kojeg roditelja ili dijete. Ovo je razdoblje djetetova života kada dolazi do potrebe za neovisnošću, ali je i dalje ovisno o svojim skrbnicima. U jednom trenutku će dizati bunu protiv svojih roditelja, a već u sljedećem će htjeti pažnju i ljubav. U ovom razdoblju dijete brže sazrijeva tjelesno i intelektualno, nego emocionalno.

Uobičajeni problemi i nesigurnosti tinejdžera u ovom razdoblju se povećavaju. Ovo je vrijeme kada dijete preispituje tko je i traži svoj identitet. Udomljeno dijete možda neće znati tko je i kuda ide. Adolescenti se ne vole razlikovati od svojih prijatelja zbog čega dijete koje je u udomiteljskoj obitelji može imati veliki problem i može se osjećati različito od vršnjaka te se istog sramiti.

U periodu adolescencije, dijete u procesu preispitivanja svog identiteta i proživljenih iskustava može postati buntovno te na neprimjeren način iskazivati svoje frustracije. Ponašanje se ne može lako promijeniti samom promjenom okoline te će dijete u početnom periodu vjerojatno nastaviti s problematičnim ponašanjem kakvo je bilo i prije dolaska u udomiteljsku obitelj.

Udomiteljima su potrebni posebni talenti za pružanje brige tinejdžeru. Potrebno je prihvatiti dijete onako kakvo je, u neosuđujućoj atmosferi. Treba imati na umu da dijete ima pravo pogriješiti i biti ljuto. Vaša uloga je pomoći djetetu da postavi razumne i ostvarive ciljeve, pomoći mu razriješiti osjećaje o biološkim roditeljima te razviti samopouzdanje i pozitivnu sliku o sebi. No, ponekad jedino što se može napraviti jest pružiti dom, hranu i odjeću; poslušati dijete kada želi razgovarati, ali ne ga osuđivati ako to ne želi i zahvaliti mu te cijeniti kada to učini.

Ukoliko dijete pobjegne od situacije ili problema, razmislite što bi napravili da se radi o vašem biološkom djetetu. Možete, na primjer, reći: „Ne možeš pobjeći od svega što ti se ne sviđa. Hajdemo zajedno poboljšati/popraviti stvari.“

Budite podupirući. Zadržite smisao za humor. Prihvatite buntovnu fazu djeteta kao znak postajanja neovisnima. Postavite nekoliko razumnih pravila. Tinejdžeri se mogu opirati i zamjerati kontrolirajućem ponašanju, ali će poštivati vašu dosljednost. Možete tražiti pomoć od ostalih udomiteljskih obitelji ili vašeg socijalnog radnika. Briga za adolescente može biti i iznimno nagrađujuća za udomitelje. Nemojte isključivati ili ignorirati adolescente jer oni i dalje trebaju vašu pomoć, brigu i pažnju.

Udomitelji igraju ključnu ulogu u pripremanju adolescenta za samostalan život nakon života u udomiteljskoj obitelji. Priprema mladih na samostalan život najbolje funkcionira u obiteljskom okruženju. Udomitelji imaju najviše znanja i kontakata s mladom osobom u svojem domu. Od udomitelja se očekuje da usmjeravaju mlade i uče ih vještinama potrebnim za samostalan život. Udomitelji postaju učitelji mladima za sljedeće svakodnevne životne obaveze:

- Nabavljanje hrane i odjeće
- Kuhanje
- Planiranje obroka
- Pranje i sušenje odjeće
- Upravljanje novcem
- Korištenje javnog prijevoza

- Nabavljanje i osiguravanje zdravstvene zaštite
- Ispunjavanje različitih obrazaca
- Pronalaženje honorarnog posla
- Kupovanje kućnih potrepština

ltd.

Iako se čini da je popis poduži, on samo pruža primjer jednog manjeg dijela obaveza koje roditelji uče svoju djecu svakodnevno. Udomitelji su stoga ključan dio tima koji priprema adolescente za samostalan život.

LIFEBOOK (KNJIGA ŽIVOTA)

Djeca u udomiteljskim obiteljima imaju mnoga iskustva, poznanstva i veze ali često nemaju jasna sjećanja na svoju prošlost. Svaki puta kada napuste svoju obitelj, biološku ili udomiteljsku, imaju sjećanja na ljude, događaje ili osjećaje povezane s tim periodom njihova života. Udomitelji i socijalni radnici mogu i moraju pomoći djetetu da se suoči s prošlošću i da napreduje dalje u budućnosti.

Lifebook bilježi prošlost djetetove obitelji i smještanja. Koristi se kako bi se prikupile informacije o djetetovom rastu, razvoju, osjećajima i idejama, kao i snovima i nadanjima za budućnost. Ona se razlikuje od obične bilježnice, dnevnika ili spomenara po tome što je to osobna životna priča djeteta koja sačinjava uspomene, osjećaje i misli kao i konkretne činjenične informacije. Lifebook treba biti pripremljena za svako dijete koje dolazi u udomiteljsku obitelj i trebaju početi ispunjavati na početku smještanja djeteta u obitelj.

RAZVIJANJE LIFEBOOK-a

Udomitelji pomažu djetetu u razvijanju njegova lifebook-a. Ona postaje dio djetetovih stvari i prati dijete prilikom preseljenja u drugi smještaj. Ako udomitelji pomažu djetetu ispunjavati lifebook, tada bi ga udomitelj trebao čuvati na sigurnom mjestu ili, u slučaju starijeg djeteta, pomoći djetetu naći mjesto gdje će ga čuvati. On se može dati i socijalnom radniku na uvid kako bi se fotokopirao i sačuvao u kopiranoj verziji u slučaju da se izgubi ili uništi.

Udomitelji bi trebali pomoći djetetu da bude ponosno na svoju prošlost i iskustva, ali isto tako pomoći da razumije s kim može dijeliti svoj lifebook, a s kime ne. Potrebno je objasniti djetetu da je lifebook privatna, osobna stvar i da ostala djeca neće možda lako shvatiti neke informacije koje se u njoj nalaze, kako bi se preveniralo neprikladno širenje privatnih informacija.

INFORMACIJE U LIFEBOOK-U KOJE MOGU ISPUNITI UDOMITELJI

- Posjete biološkim rođacima
- Razvojna postignuća
- Dječje bolesti
- Cijepljenje
- Informacije o ozljedama, bolestima ili hospitalizaciji
- Načine na koje dijete pokazuje privrženost
- Kako se dijete ponaša kada je sretno ili uzbuđeno

- Kojih se stvari dijete boji
- Najbolji prijatelji, nadraže aktivnosti i igračke
- Rođendani i vjerska slavlja
- Slike udomitelja, doma i kućnih ljubimaca
- Putovanja s udomiteljskim obiteljima
- Ostali članovi udomiteljske obitelji koji su važni za dijete
- Simpatične stvari koje je dijete učinilo
- Nadimci
- Obiteljski kućni ljubimci
- Imena razrednika, profesora i škola u kojima je dijete bilo (sa slikom po mogućnosti)
- Ocjene
- Posebne sportske aktivnosti u koje je dijete uključeno
- Posebne aktivnosti poput izleta, ekskurzija i sl.
- Ostala školska iskustva

Gore navedena lista daje samo neke od smjernica informacija koje mogu biti uključene u lifebook, ostale informacije mogu uključivati: ime socijalnog radnika, školske fotografije, priznanja i pohvalnice, školski događaji, pisma, crteži itd.

Važno je da dijete zna da lifebook govori priču u kojoj je on glavni lik te da mu je dostupan kada god ga bude želio.

Lifebook bi se trebao čuvati na sigurnom mjestu; to će pomoći djetetu da ga ne izgubi ili da ga drugi ne oštete tijekom različitih perioda. Djetetu bi se trebala objasniti njegova važnost. Lifebook može biti i bilježnica sa tvrdim koricama, nije bitno koliko će otmjena ili skupa ona biti, već osobne informacije koje će ona sadržavati. Dijete bi trebalo zajedno sa socijalnim radnikom i udomiteljima ispunjavati svoj lifebook.

SURADNJA S BIOLOŠKIM RODITELJIMA

Iako su u fokusu udomitelja prvenstveno interesi djeteta, ne smije se zaboraviti niti na emocije bioloških roditelja. Smještaj njihovog djeteta izvan obitelji drastična je situacija koja potvrđuje roditeljske osjećaje krivnje i ljutnje koje osjećaju nakon raspada obitelji. Udomitelji trebaju uložiti dodatan trud u svoj kontakt s biološkim roditeljima kako bi potaknuli pozitivan odnos te je potrebno osigurati redoviti kontakt između udomljenog djeteta i njegove biološke obitelji.

Kako je primarni cilj udomiteljstva ponovno okupljanje obitelji, jedini način za postizanje istog je uključenost bioloških roditelja u smještaj djeteta izvan obitelji i razvoj plana skrbi. Osjećaj krivnje ili neuspjeha bioloških roditelja može ih učiniti neprijateljski nastrojenima ili defenzivnima prema udomiteljskoj obitelji ili socijalnim radnicima. Osim toga, njihovi specifični emocionalni problemi kao što su nezrelost, zloraba psihoaktivnih tvari ili mentalna bolest može otežavati njihovu uključenost. Samo u ekstremnim slučajevima, kao što su napuštanje ili teška psihička bolest, biološkim roditeljima i djetetu neće biti moguće pružiti pomoć da zajednički prođu kroz proces žalovanja. Socijalni radnik traži načine na koje se biološkim roditeljima može omogućiti da poboljšaju kvalitetu svog funkcioniranja. Udomitelji osiguravaju sigurno okruženje u kojem se udomljeno dijete osjeća prihvaćenim. Zajednički se nose s negiranjem, protestiranjem i očajavanjem bioloških roditelja i njihovog djeteta, što je dio separacijskog procesa, odnosno proces odvajanja od bliskih osoba.

Treba imati na umu da biološki roditelji također proživljavaju traumu separacije i nastoje se nositi s boli koju ona podrazumijeva. Po smještaju djeteta izvan obitelji, biološki roditelji mogu osjećati olakšanje. Oslobođenje od obveza, koje svakodnevna briga o djetetu podrazumijeva, često je nužna kako bi roditelji povratili osjećaj kontrole nad svojom životnom situacijom i radili na rješavanju svojih problema. Odvojenost od djeteta kod njih pokreće proces žalovanja. Taj dodatni pritisak nadalje smanjuje njihovu sposobnost adekvatnog funkcioniranja. Biološki roditelji također trebaju proći sve zahtjevne korake procesa žalovanja jednako uspješno kao i naći rješenje problema koji su doveli do izmještanja djeteta izvan obitelji.

S prihvatanjem smještaja svog djeteta u udomiteljskoj obitelji, biološki roditelji imat će više energije za izradu realističnih planova za njihovu i budućnost njihova djeteta. Biološka obitelj treba započeti s jasnim razumijevanjem razloga koji su doveli do izdvajanja djeteta iz obitelji. Ako je cilj povratak djeteta u biološku obitelj, potrebno je razviti plan koji će dovesti do rješenja problema koji su doveli do raspada obitelji. Promjena je uvijek teška, ali s podrškom i vođenjem, većina bioloških roditelja sposobna je poboljšati sebe i svoju obiteljsku situaciju i od njih se može očekivati da brinu o svom djetetu.

Udomitelji i socijalni radnici trebaju biti oprezni oko toga da od bioloških roditelja ne očekuju nemoguće. Moguće je da neki roditelji neće imati sposobnosti za razvoj adekvatnih roditeljskih vještina ili imati fizičku okolinu kakvu nudi udomiteljska obitelj. Očekivanja od biološke obitelji trebaju biti ograničena na razumno vjerovanje da će biti sposobni svome djetetu ponuditi najmanji dovoljan nivo skrbi. Povratak roditeljima koji su na rubu adekvatnosti bolji je ishod za dijete nego godine provedene u alternativnoj skrbi.

Za dobrobit većine djece, redovita viđanja s biološkim obiteljima su od suštinske važnosti. Susreti s roditeljima mogu se odbiti samo prema odluci suda. Posjete su važne djetetu zbog zadržavanja zajedništva s biološkom obitelji.

Plan posjećivanja i viđanja s roditeljima dogovoren je u nadležnom centru za socijalnu skrb. Socijalni radnik, udomitelji i biološki roditelji imaju dužnost razviti taj plan kojeg će se i pridržavati. Planovi viđanja uključuju prikladno vrijeme i mjesto za obitelj da se viđaju i dogovoreni su s obzirom na djetetove individualne potrebe, Udomitelji su iznimno važni u pomaganju održavanja kontakta djeteta s obitelji. Međutim, svi posjeti i promjene u posjetama su organizirane preko socijalnog radnika centra za socijalnu skrb.

ODLAZAK IZ UDOMITELJSKE OBITELJI

Odlazak djeteta iz udomiteljske obitelji može kod udomitelja izazvati različite tjelesne, socijalne i emocionalne promjene koje utječu na ostale članove obitelji. Kada dijete napušta dom, sve osobe koje su bile povezane s djetetom trebaju biti uključene u planiranje u pripremu na odlazak. Dijete može biti vraćeno u svoju biološku obitelj, drugu udomiteljsku obitelj ili, ukoliko su roditelji lišeni roditeljske skrbi, može biti posvojeno u drugu obitelj. Udomiteljska obitelj je odgovorna pomoći djetetu da se pripremi fizički i psihički za sljedeći korak.

Kada dijete napusti udomiteljsku obitelj, sve njegove osobne stvari (darovi, igračke, bicikl, odjeća, uspomene, slike, zdravstvena iskaznica, školski pribor, knjige... itd.) djetetu treba preseliti u drugi smještaj. Djetetove stvari trebaju biti obzirno spakirane u kovčeg, kutije ili na drugi primjeren način.

Bez obzira koliko rastanak bio težak, trebate imati na umu da će odnos koji ste izgradili s djetetom i dalje postojati te da će dijete nositi sa sobom sva pozitivna iskustva i ljubav koju ste mu pružili.

LITERATURA:

- Keck, G., Kupecky, R. (2009). *Parenting the Hurt Child: Helping Adoptive Families Heal and Grow*. United States: Navpress.
- Kletečki Radović, M., Kregar Orešković, K. (2005). Kvalitativna analiza iskustava udomitelja. *Ljetopis soc. rada*, 12(1), 67-88.
- Louisiana Office of Community Services (2009). *The Foster Parent Handbook*.
- Narodne novine (2015). Obiteljski zakon (NN 103/15). Preuzeto s <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon> (12.09.2017.)
- Narodne novine (2014) Pravilnik o mjerama zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta (NN 75/14). Preuzeto s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_09_106_2054.html (12.09.2017.)
- Sabolić, T., Vejmelka L. (2015). Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj iz perspektive udomitelja i stručnjaka. *Holon: postdiscipliniran znanstveno – stručni časopis*, 5(1), 6-42.
- Slunjski, E. (2013). *Kako s djetetom razgovarati i razvijati kvalitetan odnos*. Zagreb: Element.
- Žižak, A. (2009). *Udomiteljstvo djece u Hrvatskoj*. Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
- Žižak, A., Koller- Trbović, N., Jeđud Borić, I., Maurović, I., Miroslavljević, A., Ratkajec Gašević, G. (2012). *Što nam djeca govore o udomiteljstvu*. Ured UNICEF-a za Hrvatsku.

Priručnik za udomiteljske obitelji za djecu „Ja nisam problem, ja sam dijete“ produkt je projekta „Učini pravu stvar za dječji osmijeh“ koji zaokružuje prvu godinu provedbe koja je bila usmjerena na aktivnosti promocije i poticanja udomiteljstva.

Autorice su vrlo vješto obradile najčešće izazove i poteškoće s kojima se susreću udomiteljske obitelji za djecu od dana dolaska djeteta u obitelj do dana djetetovog odlaska. Pružile su konkretne savjete udomiteljskim obiteljima kako postupiti u situacijama koje bi mogle biti teške ili zahtjevne. Fokus je stavljen na razumijevanje djetetovih potreba i poteškoća te razvoj odnosa između djeteta i udomiteljske obitelji, što osobno smatram najvažnijim faktorima za uspješnu prilagodbu djeteta na novu sredinu.

U priručniku se jasno odražava i suradnja autorica s ustanovama socijalne skrbi, zbog čega je on sveobuhvatan, ali i iskustvo rada s udomiteljskim obiteljima, zbog čega je tekst jasan i lak za čitanje, a obrađene teme proizlaze iz stvarnih potreba „ljudi na terenu“ – udomitelja.

Osim već spomenutog, sadrži i zakonske odredbe koje su udomiteljskim obiteljima relevantne, kao i pregled najvažnijih istraživanja na ovom području.

Priručnik „Ja nisam problem, ja sam dijete“ korisna je knjižica za sve udomitelje koji žele bolje razumjeti procese koji se odvijaju pri smještavanju djeteta u novu obitelj, unaprijediti svoje odgojne postupke ili dobiti novu ideju kako olakšati djetetu, ali i svojoj obitelji, prilagodbu na novonastalu situaciju.

Davor Vinković, *mag. psihologije*

ISBN 978-953-58651-3-1

REPUBLIKA HRVATSKA
Ministarstvo za demografiju,
obitelj, mlade i socijalnu politiku

CENTAR ZA SOCIJALNU SKRB
OSIJEK

